

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha, 2019

Karolína Křížková

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

Hudební a taneční fakulta

Studijní program: Taneční umění

Studijní obor: Nonverbální divadlo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NONVERBÁLNÍ DIVADLO PRO NEJMENŠÍHO DIVÁKA

Karolína Křížková

Vedoucí práce: Mgr. Jana Soprová

Oponent práce: Prof.Mgr. Noemi Zárubová-Pfeffermannová

Datum obhajoby: 5. 6. 2019

Přidělovaný akademický titul: Magistr umění (MgA.)

Praha, 2019

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Course of study: Dance art

Department: Nonverbal theatre

MASTER THESIS

NONVERBAL THEATRE FOR THE VERY YOUNG

Karolína Křížková

Supervisor: Mgr. Jana Soprová

Opponent: Prof.Mgr. Noemi Zárubová-Pfeffermannová

Date of defence: 5. 6. 2019

Awarded academic degree: Master of Art (MgA.)

Prague, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma

Nonverbální divadlo pro nejmenšího diváka

Vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem nonverbálního divadla pro nejmenšího diváka. Čtenáři by měla tento stále ještě nerozšířený žánr přiblížit, dále mapuje vzniklé inscenace a divadelní festival KUK. Vědecky podloženou vývojovou psychologií a přiblížením jednotlivých vývojových období pak dokazuje schopnost vnímání divadelního zážitku již od raného věku dítěte. V závěru je čtenáři přiblížen osobní přístup autorky k danému žánru, přístup k tvorbě a přínos danému žánru.

The thesis deals with the theme of non-verbal Theatre for the Very Young. It should bring closer view of this still unexplored genre to the readers, and it describes the productions and baby theatre festival KUK. By the evidence-based developmental psychology and the approximation of individual developmental periods it proves the ability to perceive theatre experience from the early age of the child. In conclusion, the reader would be introduced the author's personal approach to the genre, the approach to creation and the contribution to this very genre.

Obsah

ÚVOD	1
VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE	2
PRENATÁLNÍ OBDOBÍ	4
NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ.....	5
<i>Chování novorozeného dítěte</i>	5
KOJENECKÉ OBDOBÍ.....	7
<i>Vývoj hrubé a jemné motoriky</i>	7
<i>Kognitivní vývoj</i>	10
<i>Vývoj sociálních vztahů</i>	10
<i>Vývoj sociálních dovedností</i>	11
BATOLECÍ OBDOBÍ	12
<i>Vývoj hrubé a jemné motoriky</i>	12
<i>Vývoj řeči</i>	13
<i>Kognitivní vývoj</i>	14
<i>Emoční vývoj a socializace</i>	14
VLASTNÍ ZKUŠENOST	16
JÁ, TY A TO.....	17
<i>Vznik</i>	17
<i>Scéna</i>	17
<i>Hudba</i>	18
<i>Reprízování</i>	18
<i>Reflexe představení Já, Ty a To</i>	19
PŘEDSTAVENÍ PRO NEJMENŠÍHO DIVÁKA	20
MOMENT!.....	21
<i>Rozhovor: herec Pavol Smolárik</i>	22
JAK DĚLÁ RYBA?.....	24
<i>Rozhovor: umělecký šéf divadla Polárka Jan Cimr</i>	25
PTÁČEK A LEV	27
<i>Rozhovor: scénografka Alžběta Vitvarová</i>	28
KUK FESTIVAL Z POHLEDU ŘEDITELKY DANIELY FIALOVÉ	29
INSPIRACE A VZNIK	29
1. ROČNÍK	30
2. ROČNÍK	31
VIZE A CÍLE FESTIVALU	32
KUK FESTIVAL	34
ROZVOJ SKRZE POHYB	35
KREATIVNÍ VÝVOJ	36
ROZVOJ SKRZE HUDBU	37
ROZVOJ SKRZE DIVADLO	37
VZDĚLÁVÁNÍ ODBORNÉ VEŘEJNOSTI	38

CIRKUK FESTIVAL.....	39
KUK HERNA	40
ZÁVĚR	42
ZDROJE.....	43
PŘÍLOHY	45

Úvod

Rozhodnutí věnovat svou práci nonverbálnímu divadlu pro nejmenší předcházela nápad vytvořit pro tuto věkovou kategorii představení. Tuto myšlenku jsem nosila v hlavě již delší dobu, zajímala mě již od chvíle, kdy jsem se o žánru dozvěděla vůbec poprvé. Jedná se o velmi nízkou věkovou hranici, děti od 10 měsíců do tří let, kde je verbální vyprávění příběhu ještě nevhodným způsobem interpretace (resp. komunikace). Proto je ideální možností oslovení prostřednictvím divadla právě nonverbální, pohybová cesta tvorby, která je vizuálně přitažlivá. A pro mě tedy v rámci studijního oboru blízká a zajímavá. Na druhé straně se může zdát překvapivé, že i tak malé dítě je již schopno udržení koncentrace a přijmutí divadelního zážitku. *„Když se dítě narodí, neočekává jen „matku“ a „jazyk“, rodí se také s předtuchou „hraní“; je geneticky připraveno napodobovat typy chování, jichž se stane svědkem. Takové dítě zažije své první divadelní představení, když maminka vykukuje a schovává se za polštářem: „Teď mě vidíš, teď zas ne.“ Dítě vní blahem, a přitom se učí, že na tuto nejbolestivější událost života, na odloučení od matky, se lze připravit a že se s ní lze vyrovnat komediálním, divadelním způsobem. Dítě se naučí smát se tomuto děsivému odloučení, protože není opravdové. Máma se znovu objeví a směje se alespoň tentokrát. Za nějakou dobu se dítě naučí aktivně hry zúčastnit a rodiče mu slouží jako publikum.“¹*

První návštěva divadelního představení v divadle ho tak může ovlivnit pro budoucí vztah k divadlu vůbec. Tato z mého pohledu velká zodpovědnost tvůrce mě fascinuje a stala se pro mě jednou ze zásadních motivací. Uvědomila jsem si, že pokud chci v tvorbě uspět, musím věkovou skupinu zprvu zblízka poznat, důkladně znát vývojové stupně dítěte, umět předvídat jejich reakce, zjistit další úskalí tvorby. *„Jídlo, chůze, řeč, a vše se vyvíjí na základě pozorování, předvádění a potlesku. Smysl pro svou identitu rozvíjíme tak, že zkoušíme role, v nichž pozorujeme rodiče, a totožnost dále rozšiřujeme tím, že kopírujeme postavy, jež hrají starší bratři, sestry, přátelé, soupeři, učitelé, nepřátelé nebo hrdinové. Děti nemůžete naučit hrát situace právě proto, že už je hrají, jinak by to nebyly lidské bytosti. Tím, že přehráváme různé lidské role, otce, matku,*

---

¹ DONNELLAN, Declan. *Herec a jeho cíl*. Praha: Brkola, 2007. ISBN 978-80-903842-1-7, str.12-13

učitele nebo kamaráda, vlastně žijeme. Herectví je reflex, mechanismus sloužící rozvoji a přežití."²

Praktickou i teoretickou cestou jsem se k vybrané věkové kategorii začala přibližovat a získávat větší a větší zaujetí. Právě to mě vedlo k rozhodnutí věnovat tomuto žánru i svou písemnou část magisterské práce, kde bych čtenáři ráda přiblížila žánr nonverbálního divadla pro nejmenšího diváka, který je zatím v České republice sice na počátku, zdárně se však rozvíjí. V neposlední řadě bych se ráda podělila o své osobní poznatky při tvorbě a následné interpretaci pro tuto věkovou kategorii.

Vývojová psychologie

Nejobecnějším předmětem vývojové psychologie se označuje studium změn chování a prožívání v daném časovém průběhu. Právě podle onoho zmíněného časového měřítka rozlišujeme čtyři předmětné okruhy vývojové psychologie:

Fylogeneze psychiky-studium založené na pozorování a následném srovnávání chování různých druhů živočichů na odlišném stupni evoluční řady. Srovnáváním chování a pozorováním zvířat v jim přirozených životních podmínkách se vyznačuje obor etologie.

Antropogeneze psychiky – studium se zabývá vývojem duševní stránky lidí v odlišných historických etapách, i civilizačních okruzích.

Ontogeneze psychiky – studium psychiky člověka v širokém pojetí od jeho početí až do smrti.

Aktuální geneze – vývoj psychických procesů ve vnímání, při řešení problémů, v průběhu učení, osvojování speciálních dovedností

---

² DONNELLAN, Declan. *Herec a jeho cíl*. Praha: Brkola, 2007. ISBN 978-80-903842-1-7, str.12-13

Jelikož se jedná o psychologii vývojovou, jejím úkolem je tedy detailně prozkoumat jednotlivé vývojové stupně a popsat změny ve vývoji v každém stupni. Z nichž poté odvozuje určité obecné zákonitosti týkající se základních psychických struktur v průběhu vývoje člověka. Z těchto získaných obecných zákonitostí je žádoucí získat jednotnou teorii, která by vysvětlovala pozorované jevy a předvídatelnost jevů doposud neprozkoumaných. Nejlepší cestou pro zkoumání vývojové psychologie je metoda pozorování za přirozených podmínek nebo za podmínek kontrolovaných, experimentálních. Zásadní úkol při této metodě hraje čas, podle něj se také rozlišují dva přístupy pozorování:

Podélný (longitudinální) přístup³

Jde o sledování týchž jedinců po určitou, často velmi dlouhou, dobu. Během tohoto času jsou zachycovány změny jejich psychických funkcí. Jedná se o velmi náročný přístup, zato ale v určitém ohledu nejpřesnější, jelikož dokazuje skutečně probíhající vývojové změny odděleně u sledovaných jedinců, získané údaje tedy nejsou výsledky předčasného zprůměrování, které často vedlo k falešným údajům. Proto se tento přístup nedá jinou alternativou zcela nahradit.

Příčný přístup (cross section)

Zde se porovnává vývojový stav (výška, hmotnost, výkon v testu inteligence ad.) různých skupin dětí, různého věku k určitému datu. Jedná se tedy o přístup nepřímý, který za velmi krátký čas dokáže zjistit výkony daných jedinců a získat tak „vývojové normy“.

Častá je i kombinace obou výše zmíněných přístupů, nazvaná semilongitudinální strategií, v níž je sestaveno několik věkově odlišných skupin, které jsou po určitou dobu (výrazně kratší než u příčného přístupu) sledovány a vyšetřovány. Tím jsou získávány kratší individuální vývojové křivky, z nichž je pak možné složit vývojovou křivku globální.

---

³ Vycházím z knihy LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

Prenatální období ⁴

Prenatální období se datuje od předpokládaného data početí až po narození dítěte, obvykle trvá asi 40 týdnů a lze je rozdělit do tří fází:

Oplodnění a vytvoření zárodku (první asi 3 týdny)

Embryonální období (4. – 12. týden) –zde se vytváří základy důležitých orgánů člověka, zárodek je v této době velmi citlivý na různé vnější vlivy, jejichž důsledek může vyvolat vrozenou vývojovou vadu. Plod je velmi brzy připravován pro činnosti, které budou nutné pro jeho přežití a pro interakci se zevním světem po narození. Na konci druhého měsíce, kdy embryo dosáhlo délky 25 mm a kdy se již vytvořil základ všech svalových skupin, lze pozorovat reakce ve formě drobných záškubů nebo jemných kontrakcí (i když svaly ještě nejsou napojeny na nervový systém)

Fetální období (od 12. týdne do porodu) – orgány jsou biologicky vytvořeny a začínají vykonávat své funkce

Na počátku 3. měsíce gestačního věku plod již spontánně hýbe horními i dolními končetinami, otáčí hlavičku, vraští čelo, otvírá a zavírá ústa a brzy se objevují náznaky úchopových pohybů. Od pátého měsíce lze rozlišit spánkový a bdělý stav. Záhy plod reaguje na podněty zvukové, vizuální, na tlak i bolest. V poslední třetině těhotenství má plod zřejmě už vyvinut smysl chuti. V posledních dvou měsících nitroděložního života už je schopen učit se, těžit ze zkušenosti. Prokázána je například schopnost dítěte vytvářet podmíněné spojení mezi zvukem a dotykovým podnětem. Stále dokonaleji je tak plod připravován pro adaptaci na svět, který na něho po narození čeká. Plod je tedy aktivní, ovládá („kontroluje“) prostředí. „Už v děloze dítě vnímá dotyky a samozřejmě tuto schopnost neztratí po narození.“⁵ Reaguje na změny polohy matky hledáním své nejpohodlnější polohy, někdy je i on sám iniciátorem jejích pohybů. Plod také do značné míry určuje dobu porodu a aktivně při něm napomáhá.

---

⁴ Vycházím z knihy LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

⁵ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5.str.14

Jedinec již v prenatálním období získává schopnost sociální interakce. Brzy se dostává do aktivního kontaktu s matkou. Na jeho spontánní pohyby matka reaguje a její emoce opět ovlivňují dítě vytvářením vzorců zvláštních podnětových situací, je tedy již prenatálně s matkou „emočně vyladěno“. Tak se už před narozením vytváří určitý dialog mezi matkou a dítětem, který se po narození rychle rozvíjí ve smysluplnou neverbální komunikaci.

O psychice dítěte před narozením není dokázáno, ani známo mnoho informací. Z dosavadních výzkumů však vyplývá dvojí závěr: a) dobrý psychický stav matky je pro základy psychiky dítěte jistě významný, třebaže nejsou přesně známy mechanismy tohoto působení; b) jako se připravuje dítě na svět po narození, tak se svět – zejména rodiče – připravují na dítě.

Novorozenecké období

Pro dětský křehký, ještě velmi nezralý, organismus je přechod z intrauterinního života do světa venku, plného všeho nového velkou zátěží. Proto je požadován takový příchod dítěte na svět, který by mu velkou životní změnu co nejvíce ulehčil (příjemné prostředí, tiché zvuky, ztlumené světlo). Novorozené dítě se položí ještě s pulzující pupeční šňůrou na břicho matky, která je uchopí a něžně tře, dítě se pomalu instinktivně pohybuje a začíná vyhledávat prs a sát. Po dotepání a přestřížení pupečníku a ošetření matky a dítěte jsou oba společně na lůžku v těsném kontaktu „kůže na kůži“. Fyziologické vědomí dítěte je v této prvé době silnější než době pozdější, a i jeho pokusy o sání jsou v prvé půlhodině intenzivnější. Interakce mezi dítětem a matkou (připravená již prenatálně) může od počátku probíhat klidně a v souladu. Od tohoto okamžiku se navazuje přirozený pozitivní vztah matky a dítěte. *„Matky přednostně berou dítě na levou ruku. Nelze to zdůvodnit tím, že si tímto způsobem uvolní pravou ruku. Dítě na levé ruce lépe vnímá tep srdce, který na něj má uklidňující vliv.“*⁶

Chování novorozeného dítěte

Psychologické znaky popsané již v prenatálním vývoji se v této fázi prohlubují, zdokonalují, narůstá schopnost zapojit se do sociální interakce. Dřívější výzkumy

---

⁶ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5.str.14

tento fakt popíraly a zastávaly názoru, že se jedná o dobu pasivní závislosti a nemohoucnosti jedince: „Vše, co dítě vnímá po narození, je jen kvetoucí a bzučící zmatek.“⁷ Zralý novorozenec má většinou již svalový tonus na vyšší úrovni, stav spánku a bdění je výrazně odlišen, je stále konsolidován (rozdroben do většího počtu kratších časových úseků čítajících 20 hodin denně) a dá se rozlišit na několik základních behaviorálních stavů dítěte (hluboký spánek, lehký spánek, dřímota, klidný bdělý stav, aktivní bdělý stav, pláč), jejichž rozeznávání je pro správné zacházení s novorozenci velmi důležité, protože právě na aktuálním stavu bdělosti závisí i všechny ostatní reakce dítěte. Novorozenec má také již vyvinuty všechny základní nepodmíněné reflexy-hledací, sací, polykací, vyměšovací, obranné, orientační, úchopové, polohové. Ty mu pomáhají vyrovnávat se s novým prostředím. Vypělé jsou také všechny smysly dítěte. „V raném stadiu vývoje je nejrozvinutějším smyslem hmat a čich.“⁸ Od narození funguje zrakové vnímání, jeho pozornost je vázána primárně na pohyb, očima sledující pohyblivý objekt dítě doprovází i jemnými pohyby hlavy. Novorozenec je schopen rozlišit základní spektrum barev i tvarů, kdy si vybírá ostré kontrasty a složité vzorce před jednoduchými křivkami. Největší pozornost zrak novorozence upoutá lidský obličej a tvary jemu podobné. „Velmi záhy rozliší obličej rodičů, prarodičů, sourozenců a tato schopnost je pro ně důležitá prakticky po celé dětství. I ve věcech neživých hledá obličej, proto jej v dětských knížkách nalézáme na slunci, vláčcích, houbách, květinách. Personifikace světa umožňuje dítěti, aby se s ním identifikovalo.“⁹ Ostrost zraku je až 30x menší než u dospělého člověka, i zorné pole je omezené, proto děti do pěti měsíců nezaujme statický objekt vzdálenější metru od nich samých. Důležitými a intenzivními jsou první oční kontakty matky a dítěte, které se tak opakovaní prohlubují a prodlužují. Novorozenec je také schopen hledat dané souvislosti z okolí, z kterých

---

⁷ JAMES, William. *The principles of psychology*. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1952. Great books of the western world, 53.

⁸ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5. Str.14

⁹ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5. Str.14

později získává zkušenosti, učí se. Nabité informace pak dokáže uchovat přes 24 hodin. Od narození reaguje na lidský hlas, upřednostňuje vyšší ženský, symbolizující hlas matky, mnohem aktivněji než na jiné zvuky z okolí. S větším zájmem pozoruje lidský obličej než věc neživou a dáme-li mu do dlaně prst, stiskne ho pevněji než neživý předmět. I plazivé pohyby vykonává mnohem aktivněji na nahém lidském těle, v kontaktu s ním. Tyto jevy spjaté s lidskou bytostí nazýváme protosociální zralostí jedince. Novorozenec je vybaven všemi základními mimickými výrazy emocí-radosti, strachu, nechuti, odporu, smutku a překvapení. Skrze napodobování pak mimické výrazy využívá.

Pro zdravý vývoj všech výše zmíněných složek je však také zásadním aspektem konzistentní péče a interakce dítěte s rodičem. *„V raném vývojovém stadiu se také zvířecí mláďata učí lovu odkoukáním od dospělců svého druhu; pakliže jsou odebrána svým rodičům a odchována v zajetí, nemají šanci se této dovednosti naučit.“¹⁰* K tomu je nutná péče o dítě jednoho nebo jen několik nejbližších osob, tato důvěrnost dovolí oběma stranám synchronizovat své emoční vyladění a dítě tak snadněji cítí, že mu jeho okolí rozumí a ono tak může své pocity sdělovat.

Kojenecké období

V tomto období dítě nadále rozvíjí svou schopnost interakce s okolím tak, že je později schopno řízených aktivit v tomto směru. I své tělo začíná mít více pod kontrolou, je schopno záměrných akcí uchopování a pouštění předmětů, lidské lokomoce ve vzpřímeném postoji. Je připraveno začít komunikaci se svým okolím skrze řeč.

Vývoj hrubé a jemné motoriky

Během prvního roku života dítěte se prudce vyvíjí jeho psychika a tělesný růst, centrální nervová soustava zraje. Tomuto vývoji se ve dvacátých letech zabýval například Arnold Gessel z yaleského institutu, který formuloval některé zákonitosti vývoje, především poté kojenecké motoriky. Jeho poznatky velmi pomohly k pochopení motorického a psychického vývoje dítěte. Arnold Gessel

---

¹⁰ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5.str.17

tyto principy odvodil z pozorování a následné analýzy filmových záznamů způsobů chování kojence v delším časovém úseku.¹¹

Princip vývojového směru

Jedná se o postupné ovládání jednotlivých částí těla podle tělesného růstu, ty jsou poté rozděleny do třech konkrétních postupů:

a) Postup kefalokaudální; ovládání pohybů těla postupuje od hlavy k patě jako somatický růst, dítě tedy nejprve začíná zvedat hlavičku, poté vyrovnává krční, později pak bederní část páteře, leze po kolenou, aby se později postavilo na chodidla.

b) Postup proximodistální znamená pohyb těla od centra k periferiím, horní i dolní končetiny se začínají aktivně pohybovat v ramenních a kyčelních kloubech a postupně přecházejí do vzdálenějších částí zápěstí, prstů, chodidla.

c) Pohyb při aktivním úchopu od malíčkové strany dlaně k opačné straně palcové naznačuje postup ulnoradiální.

Princip střídavého proplétání antagonistických neuromotorických funkcí

Dítě si osvojuje nové funkce dosažením určitého stupně vysoké kvality a poté se zdánlivě vrátí ke způsobu předešlému, vývojově jednoduššímu právě z toho důvodu, aby mohlo překonat svůj dosavadní výkon a povýšit svou úroveň dané schopnosti.

Princip funkční asymetrie

Zabývá se převážně specializovaností pravé a levé strany těla, aktivním ovládáním končetin tak dítě přechází z asymetrické polohy do polohy symetrické

Princip individualizace

I přestože je určitá daná sekvence vývoje, každý jedinec se rodí jako vlastní individuum, a tedy i jednotlivé individuální znaky je možné sledovat od narození až po dospělost.

Princip autoregulace

---

¹¹ GESELL, Arnold. *Studies in child development*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1948. ISBN 0837156904.

Dítě je samo sobě nejlepším rádčem, samo nejlépe ví, kdy má hlad, kdy je unavené, a tak se dosud naučený režim (doba spánku, doba a množství krmení, bdění...) pomalu prodlužuje právě podle jeho individuálních potřeb.

Tříměsíční dítě leží většinou v symetrické pozici, volnější ruce se připravují na aktivní úchop předmětů. Ten probíhá zatím spíše zrakem, kdy je dítě schopno pohybuující se předmět sledovat velmi plynule s aktivním pohybem hlavy. Při držení dítěte v sedu bývá hlava již, nestabilně, vzpřímená, páteř však utváří stále oblouk. V pozici na břicho pomalu využívá podpěry předloktí, kdy hlavu dokáže držet pevně vzhůru kolmo k zemi. Jak se dítě naučilo již po narození, že křik je účinný prostředek k zajištění péče a ochrany, pláč tedy zůstává hlavním komunikačním prostředkem i v kojeneckém období. Ve třech měsících se však také děti začínají hlasitě smát a vydávat první hlásky.

Šestiměsíční dítě sedí s oporou vzpřímeně, hlavu drží pevně, zakřivení je jen v bederní části páteře. Ve stoji se vzpírá a pomalu se začíná držet zcela sám. Je schopno kontrolovaně a bez problému uchopovat předměty, které důkladněji a déle zkoumá a manipuluje s nimi. Zraková schopnost se již vyrovnává zraku dospělého jedince, pomalu vyslovuje slabiky, hlasem začíná vyjadřovat své emoce.

V osmém a devátém měsíci se dítě dokáže již samo posadit a sedět s hlavou vzpřímenou bez podpory. Svět tedy nově vnímá horizontální rovinou, kde zkoumá mnoho zcela nových podnětů. Leze a zvedá se jen vlastní pomocí. Úchop přestoupil z radiálního dlaňového do klíškového, a tedy úchopu mezi palcem a ukazováčkem/prostředníčkem. Je tedy schopno daleko jemnější motoriky, učí se také doposud nové věci, záměrnému pouštění věcí. Pozornost přechází z velkých předmětů na menší předměty, detaily (řetízek na krku matky, šňůrka). Často se objevuje první slovo dítěte a začíná rozumět jednoduchým pokynům- „pápá“, „Paci-paci“)

První rok života nepřináší velké vývojové změny jako měsíce před ním a poté. Roční dítě dokáže již stát bez přidržení, chůze je však stále s pomocí. Jeho hra se mění ve vyspělejší prozkoumávání předmětů a prostoru, rozlišuje své zacházení s věcmi podle jejich vlastností. (gumové věci mačka, jezdící strká, kostky se pokouší stavět na sebe)

Kognitivní vývoj

Pozorovaný vývoj podle Arnolda Gessela dává cenný základ pro motorický a psychický vývoj dítěte a stavu centrální nervové soustavy. Nenalézá však odpovědi na otázky kladené při interakci dítěte s prostředím-Jak dítě chápe svět, jak řeší problémy, jak se učí, jak předem plánuje své akce, jakou má představivost ad. Právě tímto výzkumem dětského vnímání a myšlení v prvním roce života dítěte se zabýval Jean Piaget. Podle něj je veškerý zdroj inteligence skutečná činnost dítěte ve styku s okolím, a to dvojitým způsobem: asimilačním-organismus si okolní předměty svým působením na ně přeměňuje podle své povahy. A způsobem akomodačním-kdy prostředí působí na organismus, který se tak pod jeho tlakem mění. Jeho myšlenkové operace jsou stále úzce navázány na samou prováděnou činnost, můžeme tak mluvit o senzomotorické inteligenci. Svým pozorováním mj. prokázal, že kromě dědičně řízených mechanismů se zde objevuje reprodukční asimilace funkčního řádu (cvik), zobecňující neboli transpoziční asimilace (rozšíření reflexního schématu na nové předměty) a rozpoznávací asimilace, tedy rozlišování situací. Toto rozdělení pak dokázal na jednoduchém příkladu: *„Novorozené dítě, které je živeno ze lžičky, bude později nesnadno brát do rukou prs. Naopak jestliže od počátku saje z prsu, jeho obratnost uchopit prs vzrůstá pravidelně. Je-li položeno vedle prsní bradavky, hledá vhodnou polohu a nalézá ji postupně stále rychleji. Ačkoli saje cokoliv, brzy bude odmítat prst a bude požadovat prs.“*¹² Dítě od osmi měsíců začíná zcela rozlišovat mezi prostředkem a cílem, umí již hledat samo řešení situací (schovaný předmět za příkrývkou řeší samo odstraněním příkrývky a poté uchopením předmětu. Právě tato poslušnost ukazuje na jeho chápání trvalosti předmětu v čase). *„Senzomotorická inteligence tvoří základ myšlení a bude na jedince působit celý život prostřednictvím vjemů a praktických postojů.“*¹³

Vývoj sociálních vztahů

Prototypem partnerských a rodičovských vztahů je pokládán vztah mezi matkou a dítětem, který je utvářen od samého početí, dává tak základ pro intimní spolehlivý vztah k lidem na celý život. Zkoumáním utváření prvních sociálních

---

¹² PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. Knižnice psychologické literatury.

¹³ PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. Knižnice psychologické literatury.

vztahů dítěte k lidem se zabýval například psychoanalytický badatel René Spitz. Ten rozdělil první rok života na tři kvalitativně odlišná stadia:

Stadium preobjektální

Jedná se o období od narození do tří let věku, kdy dítě ještě nemá vytvořen žádný vztah k objektům okolního světa. Nerozlišuje své chování ve vztahu k předmětům věcným a sociálním.

Stadium předběžného objektu

Toto období následuje od třetího měsíce a trvá do zhruba osmého měsíce věku dítěte. Rozlišuje již reakce na lidský obličej úsměvem od zbylých okolností. Dítě zatím nevnímá konkrétní osobu, ale signál k němu vyslaný. Obličej tedy musí být v dostatečné blízkosti a mírném pohybu, už zde vidíme počátky lidské komunikace. Dospělý na dětský úsměv reaguje velmi živě, tím stupňuje vzrušení dítěte a tím vzniká řetězec afektivních reakcí, komunikace.

Stadium objektu

Toto období začíná mezi šestým a osmým měsícem. Matka začíná zaujímat jedinečné místo v citovém životě dítěte, kdy již rozeznává známou tvář od cizí a projevuje úzkost při odloučení od osoby jemu blízké. Úzkost a „depresivní reakce“ přichází nejen při fyzické nepřítomnosti blízké osoby, matky, ale i při její emoční a psychologické nedostupnosti. Pokud matka (nebo jiná blízká osoba) na projevy dítěte nereaguje a zachovává neutrální výraz, dítě prožívá podobný stav jako při její fyzické absenci. Dále v této fázi přibývá strach z cizích osob. Postupně navazuje vztahy, nejprve však nejbližším osobám a svůj sociální okruh kontaktů pomalu rozšiřuje, čímž se stává samostatnějším a nezávislejším.

Vývoj sociálních dovedností

Již kolem třetího měsíce života dokáže dítě poměrně obratně koordinovat své expresivní výrazy (mimiku, úsměvy, pohyby, vokalizaci) při dyadické komunikaci, co bychom mohly nazvat jako vytvářením řízeného dialogu mezi dítětem a dospělým, tzv. primární intersubjektivitou dítěte. Dítě do osmého měsíce věku zatím není schopno svou pozornost rozdělit mezi svého komunikačního partnera a okolní předměty, až od devátého měsíce dítě dokáže rozdělit svou pozornost na předmět společného zájmu a komunikačního partnera, na tzv. triadickou

interakci. Toto dosažení sdílené pozornosti je pro samotné dítě velmi motivující a projevuje při něm více radosti a nadšení než například při tělesných hrách. Dítě tak ukazuje svému okolí zajímavé předměty a ukazováním druhých rozumí. Již tedy ví, že ostatní slyší a vidí podobné věci jako ono samo a zjišťuje, že s nimi o okolních dojmech může komunikovat a sdílet je. Sekundární intersubjektivita neboli sdílená pozornost, stojí u rozvoje následujících dovedností a funkcí:

Řeč-kolem prvního roku života dítě skrze sledování pohledu matky na označený předmět je schopno tento předmět spojit se slyšeným slovem. „*Nejprve přebírá tempo a melodii; rozvoj slovní zásoby je procesem dlouhodobým.*“¹⁴

Sociální užití předmětů-dítě již chápe a poznává konvenční způsoby užívání předmětů (hřebenem češeme vlasy, autíčkem jezdíme po zemi ad.) a využívá je ke své funkční hře a později i hře vlastní symbolické.

Pozornost-při sdílení dítě dokáže udržet pozornost u stejného tématu, jeho pozornost je v ten moment aktivně řízena

Abstrakce, tzv. centrální koherence-sdílená pozornost je zaměřována k primárně důležitým vlastnostem předmětů a jejich vztahu k okolí, pozornost se příliš nevěnuje detailům nebo vztahům. Dítě je tak učeno rozumět zprvu celkům konkrétních situací a vytvářením konvenčních pojmů. Sdílení pozornosti tedy tvoří samotný základ komunikace, děti ji tak samy využívají např. ve chvílích, kdy se necítí jistě a v situaci se neorientují, již vědí, že matka (blízký člověk) situaci rozumí lépe, a tak jsou ovlivňovány její reakcí na danou situaci.

Batolecí období

V tomto, po více stránkách velmi zásadním období, se z malého nemluvňátka stává dítě. Začíná ovládat vzpřímenou chůzi a mluvu.

Vývoj hrubé a jemné motoriky

Vývoj hrubé motoriky je zřejmý na první pohled, dítě začíná samostatně chodit, umí se cíleně bez pomoci zastavit, chůze tak nahrazuje doposud užívané lezení.

---

¹⁴ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5.

Od patnáctého měsíce je viditelná i snaha o utíkání, kdy ve dvou letech už dítě převážně běhá bez problémů, zdolává i nerovnosti terénu, překračuje práh, umí snožmo poskočit bez větších pádů. Jako u všech ostatních složek i zde jde o vývoj velmi individuální a toto vymezení vyplývá z průměrů vytvořených odbornými výzkumy. Jemná motorika se v tomto období velmi rychle zdokonaluje. Osmnáctiměsíční dítě bez váhání postaví věž z kostek, poté dítě tříleté zvládne i motorický složitější úkol, navlékání korálků na provázek. Rozvoj jemné motoriky je skvěle viditelný například v uchopení tužky. Na počátku batolecího období dítě zachází s tužkou totožně jako s ostatními předměty-mává s ním a tluče s ním, později se již úchop tužky mění, je senzitivnější a můžeme pozorovat první pokusy o tahy na papír. Na konci tohoto období již dítě umí nakreslit kruh podle viditelné předlohy.

Vývoj řeči

Roční dítě již reaguje na jednoduchou výzvu- „paci paci“, „pápá“, rozumí i jednoduchým názvům předmětů a umí je pohledem vyhledat na pokyn, objevují se i první slůvka, která prozatím nenesou konkrétní význam, jedná se spíše o globální přání srozumitelné převážně jen pro rodiče. Jejich rytmem a melodií řeči však můžeme určit jednoznačnou formu sdělení. Chápe a pomalu aplikuje způsob lidského rozhovoru, kdy jeden nese roli mluvčího a druhý v tu dobu naslouchá a naopak. Kolem druhé poloviny druhého roku dítě začíná chápat symbolickému významu slov, rozumí o mnoho většímu počtu slov, i jich sám více využívá, vzrůst je zde náhle velmi rychlý. Dítě již totiž rozumí, že každá věc má své jméno. Proto zde nastává zvědavá otázka: „Co to je?“ Zprvu si osvojuje podstatná jména, poté slovesa, přídavná jména a později zájmena. Stále o sobě mluví ve třetí osobě, změna na osobu první, já, přichází až s rokem třetím. Rozdíly nejsou jen mezi dětmi a jejich vlastního tempa učení, ale i styly osvojování mluvené řeči se mění. Nejčastěji se aplikuje kombinace dvou odlišných stylů: vyznačujícího (referenčního), kdy je pozornost zaměřována hlavně k jednotlivým předmětům, jejich vlastnostem a vztahům k okolí. Děti se tak učí názvy těchto věcí a vlastností k nim spojeným. Samo později pak užívá spíše racionální styl učení. Druhý jazykový styl je označován jako expresivní (emočně-regulační). Spíše než věci jsou zde komentovány společné činnosti konané s rodičem, řeč doprovází společné sdílení emocí, využívá se pro zpívanky a říkanky. Později tyto děti upřednostňují intuici a sociální nápodobu před analytickým způsobem učení.

Kognitivní vývoj

V roce a půl až dvou je podle Jeana Piageta ukončen vývoj senzomotorické inteligence a nadchází nová etapa života, symbolické a předpojmové myšlení. Dítě se zajímá o vše nové a uplatňuje svou dosud nebývalou zvědavost. Nové prostředky nejen přijímá, ale i je sám vynalézá na základě vnitřních mentálních kombinací. Například když nemůže dosáhnout na vzdálený předmět, tahá za podložku, na které je umístěn, při nefunkčnosti samo objeví nový způsob, jak problém řešit i s pomocí dalších předmětů z okolí. Je tedy schopno vytvoření představy, vnitřního obrazu, který je odlišný od toho, co dítě právě vnímá a vidí. Doposud bylo dětské myšlení spojeno pouze s právě prováděnou činností reálných předmětů v krátké době a blízké vzdálenosti. Nyní se fáze myšlení rozšiřuje o fázi symbolickou, skutečné věci nahrazují činnosti konané pouze v mysli ve vzdálenějším čase i prostoru.

Emoční vývoj a socializace

I přestože je dítě mezi prvním a třetím rokem stále velmi závislé na matce, postupně si rozšiřuje okruh sociálních vztahů, převážně o členy rodiny a samo si vytváří svou vlastní roli v rodině, jedná tedy podle očekávání druhých a samo očekává určité odpovědi na své projevy. Začíná také postupně navazovat vztah s druhými dětmi stejného věku, kdy kolem dvou let mezi nimi nejčastěji probíhá hra paralelní, ve třetím roce pak hra přechází na spolupráci či soupeřivost. Z takové interakce je pak samo schopno těžit a je tedy i lépe připraveno pro hru ve skupině. Batolecí období je mj. rozhodujícím pro osvojování prosociálního chování. Sociální porozumění také plynule roste, zásoba slov dítěte dosahuje již řadu slov pro označení vnitřních procesů (myšlení, přání, pocity...)

Stagnace naopak probíhá v chápání možnosti rozdílných pohledů a stanovisek. Dítě zatím přijímá princip „vše, nebo nic,“ nerozumí faktu, že se různá přesvědčení a názory na stejné skutečnosti mohou lišit, toto pochopí až v následujícím vývojovém období. Hlavní roli v emočním vývoji hraje kvalita vztahu matky a dítěte a jejich vzájemné emoční sdílení a porozumění, které je velmi důležitou podmínkou pro rozvoj schopnosti sebeovládání. Dítě získalo značnou míru své samostatnosti, zapojilo se významně do lidského společenství a začíná chápat, že může někomu něco dát nebo vzít, k někomu přijít nebo od něho utéci, někoho k sobě pozvat nebo odmítnout, může se rozhodovat podle sebe, uvědomuje si sebe sama jako autonomního jedince- „Já chci“ „Já nechci“, proto se toto období nazývá fází vzdoru. Tato fáze patří zákonitě k vývoji dítěte,

kteřé usiluje o svou autonomii a naráží při této cestě na vnější překážky a hranice spojené se společenstvem dospělých. Rozumové důvody jsou však pro tak malé dítě nepochopitelné, účinnějším řešením pro rodiče je odvedení pozornosti k jinému podnětu, vyžádání si jeho pomoci a spolupřáce a jiné... Dítě v tomto věku však nejen vzdoruje, často se i podřizuje a s velkým zaujetím plní pokyny dospělých. Sama poslušnost je brána jako první krůček ve skutečné socializaci dítěte, přijímání morálních norem společnosti. Některé výzkumy rozlišují poslušnost na dva hlavní typy:

Dobrovolná (vnitřně souhlasící)- Dítě přijalo pravidla daná rodiči za vlastní a postupně se i samo podle nich řídí a chová

Situační poslušnost- Aby dítě uposlechlo, musí být pod kontrolou rodiče, ten tak vyvolává vnější tlak bez projevů souhlasu či radosti. Zde není žádný vztah se zvnitřněním morálních pravidel.

Postupně sílící potřeba interakce s ostatními dětmi přibývá, a tedy je žádoucí dopřávat dítěti taková prostředí, která mu tuto potřebu umožní. Mimo jiné i změnou zcela nového prostředí získává řadu nových podnětů pro svůj rozumový vývoj i pro rozvoj hry. Děti, které se aktivit určených pro batolecí věkovou skupinu účastní, později obvykle zvládají lépe přechod do mateřské školy a komunikaci s cizími dětmi i dospělými obecně.¹⁵ Proto pokládám žánr divadla pro nejmenjšího diváka za velmi důležitý a přínosný nejen pro budoucí rozvoj dětí, ale z pohledu tvůrce takového představení mohu potvrdit, že profesně rozvíjí i samotné herce, kterým předkládá novou a zcela jedinečnou divadelní zkušenost.

---

¹⁵ Kapitola Vývojová psychologie je volnou interpretací knihy: LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

Vlastní zkušenost

Jak jsem již zmínila v úvodu práce, k tématu divadla pro nejmenší mě zavedla myšlenka vytvořit pro tuto kategorii divadelní představení. Tento nápad se v mé hlavě zrodil na konci roku 2017. Chtěla jsem ale, aby samotné tvorbě předcházely výzkum a zmapování oboru české i zahraniční scény. Proto jsem se v únoru 2018 vydala do irského města Galway, kde mezi 1.-4. únorem probíhal mezinárodní festival Wide Eyes zaměřený právě na batolecí divadlo. Zde jsem zhlédla několik představení z produkce různých národností, zúčastnila se praktického workshopu pro tvůrce divadla pro nejmenší vedeným Robertem Frabettim, profesionálem v oboru v Itálii. Bylo velmi zajímavé sledovat, jak se divadelní styl a poetika s odlišnými národnostmi mění a každý má své vlastní, osobité vyjádření. Nasbírala jsem tak mnoho inspirace pro svou vlastní tvorbu představení, které mám tak díky festivalu podložené i fakty a praktickými radami od těch „nejlepších“ z oboru. Z celkem šestnácti zhlédnutých představení mě zásadně ovlivnilo představení polské produkce „Blisko“ a belgická dvojice s představením „Cache-Cache“. Obě inscenace spojovala preciznost pohybu, který se stával v obou případech nositelem děje a hlavním vyjadřovacím prostředkem. Polský herecký smíšený pár pak nabízel malým divákům poetičtější, obraznější cestu, belgický pár naopak využíval dokonalé pohybové estetiky ke hře a vzájemnému škádlení. Představení polské produkce mělo vizuálně velmi pestře a dobře zpracovanou scénografii, oproti prázdné scéně

belgické produkce, která si vystačila pouze se dvěma polštáři a dekou. Z obou představení jsem si odnesla zásadní poznatek; nejdůležitější je právě přítomnost herce a mimický výraz.

V průběhu následujícího roku jsem pak nepravidelně vedla workshopy blešího cirkusu konané v rámci CIRKUK festivalů. Zde jsem získala praktické informace pro přímou interakci s dětmi. Zjistila jsem, že batolata potřebují na získání důvěry k nové osobě a vůbec její přijetí daleko více času než děti starší. Také tempo celé lekce jsem musela zvolnit, ustoupit od svých postupů při výuce dětí starších. Pokud se při bleším cirkuse dítě nechce zapojit do vedených aktivit, nemá cenu ho nijak přemlouvat, často pro tak malé děti je velkým úkolem už jen být celých 60 minut v novém kolektivu dětí a rodičů.

Ještě před samotnou tvorbou představení jsem měla možnost vést třídenní dílnu pro děti od 10 měsíců do tří let v rámci festivalu Šrámkova Sobotka v červenci

2018. Prostoru jsem zde dostala opravdu hodně, a tak jsem na dětech a s dětmi mohla vyzkoušet nejrůznější nápady pro chystané představení. Na základě těchto dílen jsem upustila od svého původního nápadu, tedy práce s loutkou jako mým dvojníkem. Děti na větší loutku reagovaly velmi bázlivě a nechtěly s ní přijít do většího kontaktu. Zde jsem také pochopila známé tabu, nepoužívání masky pro děti do tří let.

Já, Ty a To

Abstraktní pojednání o kulatosti světa pro nejmenší¹⁶

Vznik

Tím, že jsem si obor již předem zmapovala, věděla jsem zhruba, co od samotné tvorby mohu čekat.

Velkou výhodou této nízké věkové kategorie vidím v možném abstraktnějším pojetí představení, kde důležitější roli než příběh hraje atmosféra inscenace, odlišné impulsy a něžná interakce s dětským publikem. Proto jsem se rozhodla vydat se, pro mě nejpřirozenějším, pohybovým vyjádřením. Oslovila jsem performeru Andreje Lygu, o kterém z předešlé společné spolupráce vím, že na tvorbu nahlížíme podobnými očima a rozumíme si v ní. Oba jsme se pak postavili do role kamarádů kosmonautů, vzlétajících do vesmíru a objevujících ho.

Scéna

Věděla jsem, že v představení bude důležitou roli hrát scénografie, která je funkční, performerům nabízí kreativní možnosti hry a po skončení představení do ní mohou batolata vstoupit a zkusit si nabízené hry předvedené během představení na vlastní kůži. Zároveň jsem ale již od začátku myslela na logistiku celé věci. Z vlastní tvorby představení vím, jaká výhoda je mít skladnou scénografii malých rozměrů a lehké váhy. Napadlo mě tedy využít objektů nafukovacích. Celý koncept jsem tak postavila na gymnastických, nafukovacích

---

¹⁶ *Já, Ty a To* [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.damuza.cz/repertoar/pohadky/ja-ty.html>

míčích, objektech velkých, zábavných, avšak skladných a pro malé děti bezpečných. Právě s jejich variabilním využitím jsem postavila celý příběh, prostředí a atmosféru celého představení. Každý míč se tak stal planetou a performeré kosmonauty letící planety prozkoumat. Dále jsem věděla, že představení bude směřovat k využití více dětských smyslů než jen na zrak, ale že bude zapojen i na sluch a hmat. Proto každá planeta nese svou funkci rozvíjející odlišné smyslové vjemy batolat-plyšová planeta slouží k rozvoji haptiky, chrastící planeta působí na děti svým zvukem a tvořeným rytmem, svítící planeta je poté pro ně magickým zrakovým okamžikem s něžným hudebním doprovodem ke zklidnění celé atmosféry představení. Poslední, planeta Země, pak svou výraznou scénografií propojuje všechny funkce do jedné a zároveň nabízí malým dětem ne jeden impuls k jejich vlastní hře.

Hudba

Dalším velmi důležitým prvkem představení je složka hudební. Chtěla jsem vytvořit funkční kombinaci reprodukováné hudby, s hudbou živou a zvuky, ruchy, zpěvem námi vydávaným. Oslovila jsem proto hudebnici Julii Lupačovou, s jejíž tvorbou mám mnohé kladné zkušenosti z předchozí vlastní tvorby. Ta se inspirovala dětskou tematikou již od prenatalního stadia a do nahrávek použila zvuky, které jsou malým dětem příjemné a přirozené, tedy zvuky, které slyší ještě před samotným narozením (tlukot matčina srdce ad.). Živou hudební složku představení pak tvoříme sami s Andrejem během představení: zpíváme ukolébavku, rekvizity doplňujeme o hlasy a zvuky, používáme jemný perkusový nástroj, kalimbu.

Reprízování

Z již odehraných představení Já, Ty a To vím, že každé hraní pro tuto nízkou věkovou kategorii je zcela odlišným zážitkem jak pro děti, tak pro nás, performery. Nutné je tedy ke každému dětskému obecenstvu přistupovat individuálně dle aktuálního rozpoložení, koncentrace skupiny, atmosféry. Vždy je však důležité být velmi senzitivní, měnit dynamiku ve velmi krátkých časových úsecích a být do děje sám plně položen. Děti tuto koncentraci cítí a je jim samým poté přirozenější. Pokud je v hledišti aktivnější batole, které potřebuje k vlastní koncentraci více pozornosti, je dobré mu ji dát. Tím, že se jedná o velmi intimní tvar představení, diváci sedí v těsné blízkosti performerů a celkový počet batolat i s rodiči nepřesahuje čísla padesát, je tento individuálnější přístup nejen možný, ale i vhodný.

Každé odehrané představení tak svou odlišností rozšiřuje naše performerské zkušenosti a připravuje nás na hraní další. Výhodu také vidím ve volbě otevřeného konce představení, kdy divadelní část plynule přejde v část herní, děti tak samy vycítí moment, kdy mohou překročit pomyslnou čáru oddělující prostor jeviště od hlediště a objevovat scénografii vlastním způsobem. V úplném závěru si pak každý malý divák může odnést nafukovací balonek s grafikou představení Já, Ty a To. Ten jim poté onen divadelní zážitek může připomenout a s odstupem času si pak děti mohou jakýkoli nafukovací balonek propojit s touto zkušeností a vzpomínkou.

Koncept, hrají: Karolína Křížková, Andrej Lyga

Scénografie: Karolína Jansová

Hudba: Julie Lupačová

Supervize: Adam Halaš

Reflexe představení Já, Ty a To

Myslím, že nejlepší zpětnou vazbu na představení vždy dávají diváci, ale protože tito batolecí diváci nemohou představení ohodnotit slovně, či písemně, oslovila jsem dvě dospělé divačky, které se svými potomky představení navštívily.

Já, Ty a To je inscenace plná krásně barevných momentů, které pohladí na duši i na srdci nejen malé diváky. Za mne jakožto dospělého diváka v sále mohu představení jen doporučit vtipně a hezky prokládanými scénami, ty poté doplněné o skvělé rekvizity na jevišti fungovaly perfektně. I přesto, že celé představení hrají pouze dva herci, ani chvíli nepůsobilo prázdňě, či nudně. Myslím, že i časově se představení pro malé diváky povedlo, i když, jak jsem si všimla, ke konci bylo malinko těžší udržet dětskou pozornost na jeviště. Benyemu, mému ročnímu synovi, se představení moc líbilo, stalo se tak jeho první divadelní zkušeností. Dokázal se soustředit a reagovat na děj na jevišti hluboce a dlouho. Dokonce občasně zvukové i pohybové vjemy ostatních dětí okolo něj nebral v potaz. Zejména pak závěrečná část, kdy mohly děti vstoupit k hercům a hrát si s nimi byla pro Benyho i ostatní děti skvělým, zábavným zakončením. Jestli si

představení pamatuje dodnes, je však těžká otázka, myslím ale, že právě závěrečnou hru s balonky si i nyní se stejnou hračkou může s divadelním zážitkem propojit. Po této první kladné zkušenosti jsem s ním navštívila i další dětská představení. Vidím na něm, že čím je starší, tím více se soustředí a z divadla si odnáší víc a víc vjemů.

Nikol Fryšová

Představení Já, Ty a To jsem měla to štěstí vidět dvakrát. Mezi prvním uvedením jako work in progress a premiérou byl znát velký posun. To hlavně při komunikaci s nejmenšími v publiku. Děti to strašně láká si hned na první planetku sáhnout nebo jít pozdravit medvědy a při premiéře měli šanci si tuto potřebu uspokojit. Zároveň bylo jasné, že na akrobatické prvky je potřeba děti udržet v bezpečné vzdálenosti. Osobně si myslím, že toto představení je unikátní právě svoji pohybovou složkou. Rodičovi se chce pořád vydechovat úžasem, do jakých pozic jsou akrobati schopni se bez mrknutí oka dostat. Zároveň se domnívám, že takové experimentování s fyzickými možnostmi je pro děti ve věku kolem roku a výš velmi blízké; že ony se na to vlastně asi nedívají jako na něco mimořádného, i když kdo ví... Alespoň to vidím u syna (16 měsíců), který chce pořád někam šplhat, odněkud skákat apod. a málo co ho zastaví. Moc za představení děkujeme, protože k dítěti i rodiči přistupuje citlivě jako k vnímavým partnerům a dítěti dopřeje silný smyslový zážitek a rodiči vytržení z rodičovské dovolené. Krásný kulturní zážitek.

Barbora Černochová

Představení pro nejmenšího diváka

V této kapitole bych ráda přiblížila některá tuzemská nonverbální představení pro nejmenšího diváka vzniklé v poslední době. V České republice je tento žánr stále ještě v začátcích, celkový počet doposud vzniklých představení nepřesahuje číslici deset. Kromě pražské scény (divadlo Minor, studio DAMÚZA) se žánru

věnuje také brněnské divadlo Polárka, divadlo Radost nebo ostravské Divadlo loutek. Vybrala jsem představení, která mne zaujala svou odlišností v přístupu k tvorbě a práci s dětmi. Oslovila jsem také odlišné umělecké složky, které se na inscenacích podílely, k odpovězení několika otázek k procesu tvorby a jejich vlastní zkušenosti.

Moment!

„Něžná trashpunková inscenace pro batolata a jejich rodiče.“¹⁷

„Stačí malý moment a obyčejné předměty ožívají. Skříp. Písk. Vrz. Rachtata. Přicházejí

plechoví hrdinové od popelnic. Nenechte se zmást jejich možná trochu drsným zevnějškem, skrývá se za ním něžná duše. Vydejte se s námi do světa, kde i rezavé plechovky vyprávějí fascinující příběhy...“¹⁸ zní anotace k batolecímu představení čistě mužského obsazení. Dva zkušení herci Pavol Smolárik a Richard Fiala děti vítají ještě před oficiálním začátkem představení, a to z pozice nikoli postav pro děti blízkých, ale jako dva vagabundi s taškami plnými věcí a usměvavou tváří. Z oněch velkých, všem dobře známých, IKEA tašek začínají herci vytahovat nejrůznější indifferntní předměty, malé šroubky, plíšky, tkaničky a další drobnosti. Propracovanost záměru scénografa Františka Antonína Skály se stává během chvíle zcela zřejmá. Obyčejné předměty se v rukou profesionálů postupně proměňují v loutky, v prostředky interaktivní hry mezi diváky a herci. Rozehrávání scénografických objektů v kratší situační příběhy, které pojí estetika prostředí, hraje v představení klíčovou roli. Tento přístup je obecně českým tvůrcům na poli divadla pro nejmenší stále nejbližší, takže tento „loutkový“ přístup zůstává logicky tím nejrozšířenějším. Důležitý a funkční rytmus představení udává další mužská složka uměleckého týmu, hudebník Marek Doubrava. Ten je na scéně přítomen, od svého pomyslného DJ'ského pultíku tak

¹⁷ *Moment!* [online]. In: .s.1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://damuza.cz/repertoar/moment.html>

¹⁸ *Moment!* [online]. In: .s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://damuza.cz/repertoar/moment.html>

skvěle udává tempo představení. Originálně zhudebňuje momenty v Momentu!, oživuje situace svižnými melodiemi, které dětem dodávají odvalu přistoupit k hercům blíže, opustit bezpečí místa v blízkosti svého rodiče. Velkou část hudební složky v představení však vytvářejí i sami herci, oba jsou zručnými muzikanty, bravurně se tedy chopí nejednoho hudebního nástroje a vzájemně se doplňují i hlasově. Tím se propojí muzikant Marek Doubrava s herci Pavlem Smolárikem a Richardem Fialou a pánské trio tak tvoří kompaktní celek.

Tuto inscenaci jsem se rozhodla zmínit hlavně kvůli odlišnému scénografickému přístupu při tvorbě batolecích představení. Bývá zvykem vycházet z věcí a materiálů dětem víceméně určených- barevných látek, měkkých materiálů, oblých tvarů a podobně. Scénograf František Antonín Skála zde ale volil zcela odlišnou cestu. Rozhodl se pro použití materiálů pro děti zcela nevhodných- malých zrezlých šroubků, matek, plíšků a dalších pro batolata až nebezpečných věcí. Z těchto malých detailů však během představení herci bravurně skládají loutky, věci tak pod jejich rukama ožívají. Jsme tedy svědky scénograficky bravurní práce F. A. Skály, která přináší do inscenace originální prvky. Inscenaci bych vyzdvihla právě za tento odlišný přístup a její nepředvídatelnost.

Koncept, režie: Pavol Smolárik, Richard Fiala, Marek Doubrava, František Antonín Skála

Hudba: Marek Doubrava

Režijní spolupráce: Jiří Ondra

Scénografie: František Antonín Skála

Hrají: Pavol Smolárik, Richard Fiala

Premiéra: 4. 12. 2017 Studio Alta

K přiblížení procesu tvorby a přístupu vnímání herců tento žánr mi napomohl rozhovor vedený s Pavolem Smolárikem, který přikládám.

Rozhovor: herec Pavol Smolárik

Jak Vás napadlo udělat představení právě pro batolata?

Byli jsme osloveni společností DAMÚZA, která již jedno batolecí představení pod svými křídly měla a chtěla pomoci vytvořit představení další. V některých zemích

se jedná již o mnohaletý ověřený a dynamicky se rozvíjející žánr, v Čechách je vše zatím v plenkách, a to doslova:). Nejdříve byl osloven skladatel Marek Doubrava a za herce já. Od začátku mi přišlo lákavé přibrat k sobě ještě někoho, komu důvěřuji a s kým se mi dobře spolupracuje. Zdála se mi zajímavá myšlenka, že bychom vytvořili mužský-tatínkovský tým.

Čím se pro Vás jako herce liší hrát pro batolata od starších dětí? (Jste senzitivnější?)

Byla i pro nás poměrně zkušené herce úplně nová a velká výzva. Vymýšlení konceptu a představování si, jak batolata reagují, bylo poměrně náročné, a to nás dost překvapilo. Od začátku jsme věděli, že se nechceme podbízet a zkusíme děti brát v něčem jako sobě rovné. Chtěli jsme být upřímní a odvážní, zároveň jsme měli před batolaty velký respekt. Tušili jsme, že nám to nedají zadarmo. Během celého krátkého představení musíme být velmi pozorní a vnímaví vůči každé jejich reakci. Často se nezdráhají i vstoupit k nám na pomyslné jeviště a pak je potřeba chytře a rychle reagovat. To, že se někdo z malých diváků najednou rozpláče, není nic neobvyklého a rovněž je potřeba s tím umět naložit. A bezprostřednost či výbušnost některých jejich reakcí je také přímo unikátní!

Zkoumali jste reakce batolat už ve fázi zkoušení představení, či jste počkali až na premiéru?

Ověřit si, nakolik naše nápady fungují, se nám zdálo jako zcela zásadní. Také jsme si to minimálně dvakrát vyzkoušeli, kupříkladu v malé školce nebo jsme si pozvali pár kamarádů s dětmi. V tu chvíli jsme však ještě nedisponovali kompletním představením se světly a hudbou. Hlavně jsme si chtěli ověřit, zda jsme v některých našich odvážných nápadech nezašli až příliš daleko, jestli jsou srozumitelné a děti nebudou například vyděšené.

Myslíte, že dítě v tak útlém věku divadelní zážitek vnímá a uchová si ho?

Rozhodne vnímá! Otázkou je, jak dlouho se zážitek udrží v paměti v jeho celistvé podobě. Obávám se, že jej překryjí velmi brzy zážitky nové, protože pro dítě v batolecím věku je svět plný fascinujících jevů, věcí a dějů. Myslím, že však dokážeme zprostředkovat nějakou esenci a autenticitu, zároveň děti i rodiče

inspirovat jednoduchostí. Hraní si nemusí být jen o uměle vyrobených hračkách, ale spíše o bezprostředních nápadech, o radosti ze hry a ze samotného blbnutí si s někým, koho máme rádi, a s kým je nám dobře.¹⁹

Jak dělá ryba?

„Jak vypadá svět pod hladinou moře. Čím to, že má tak blízko ke světu uvnitř břicha maminky? Jak dělá ryba? Kam plave, co jí, kdy odpočívá? A proč neustále roste a zvětšuje se?“²⁰

První batolecí představení v brněnském divadle Polárka se neslo v duchu podmořského světa plného ryb a vodních živočichů, malým dětem tak mohlo záměrně evokovat prostředí matčina lůna. Celá hrací plocha je pokryta měkkými polštáři, do výšky prostor uzavírá natažená látka modré barvy, která vytváří vnitřní útulné zákoutí pro herečky i malé diváky. Ti jsou tak zváni do malého měkkého, tedy i bezpečného, prostoru k herečkám v bezprostřední blízkosti. Na rozdíl od výše zmíněného představení Moment!, kde byl inscenační tým čistě mužským, zde vidíme opak, dvě herečky divadla Polárka. Ty se, nejen svým celou černým kostýmem, vydávají i více scéničtější, pohybovější cestou než jejich kolegyně v Momentu! I přes výraznější pohybovější stránku se však herečky soustřeďují převážně na animování jednotlivých podvodních rekvizit. Jednotlivým živočichům tak dopomáhají i svým verbálním projevem, omezeným pouze na zvuky a jednoduchá hesla. O dotvoření atmosféry se postará hudební složka, práce Martina Evžena Kyšperského. Herečky po celou dobu velmi senzitivně interagují s dětmi, nabízejí jim nové materiály pro svůj haptický rozvoj, dále i pohybové a smyslové rozvíjení.

¹⁹ Rozhovor vedený s Pavlem Smolárikem, 18.3.2019, Praha, vlastní zdroje

²⁰ *Jak dělá ryba?* [online]. In: s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://divadlopolarka.cz/inscenace/jak-dela-ryba/>

Toto představení jsem si k jeho zmínění vybrala převážně kvůli rozdílnosti, oproti ostatním batolecím představením, výraznému soustředění na pohybovou stránku. Herečky zde využívají techniku pohybu k napodobení nejrůznějších živočichů, i iluzi světa pod hladinou. Pohyb je ladný, vždy doprovázený i mimickými výrazy.

Koncept: Filipína Cimrová, Irena Iškiovová, Gabriela Ženatá

Režie: Gabriela Ženatá

Scéna: Jitka Fleisleber

Hudba: Martin Evžen Kyšperský

Pohybová spolupráce: Irena Iškiovová, Filipína Cimrová

Hrají: Irena Iškiovová/ Isabela Bencová-Smečková, Filipína Cimrová

Otázky k inscenaci Jak dělá ryba? a dramaturgickém zapojení divadla pro nejmenší do programu divadla Polárka jsem položila uměleckému šéfovi divadla Polárka Janu Cimrovi.

Rozhovor: umělecký šéf divadla Polárka Jan Cimr

Proč jste se rozhodl zahrnout do dramaturgie divadla představení pro batolata?

Myslím, že prvotní impulz vzešel od několika aktuálních či nastávajících divadelních matek (mj. od budoucích autorek inscenace Jak dělá ryba?), ale zároveň se to sešlo s tvorbou "nové" dramaturgie Polárky v sezoně 2016/17, kdy jedním z cílů bylo skutečně důsledně pokrýt divácké spektrum od těch úplně nejmenších. A do třetice, nástup inscenací "theatre for very young" se logicky setkává s generací rodičů, kteří tráví rodičovskou dovolenou mnohem aktivněji než předchozí generace a programy pro svoje děti aktivně vyhledávají. Vztah k divadlu (a nejlépe přímo k Polárce) si tak vytváří nejen děti, ale i jejich rodiče.

Bylo představení „Jak dělá ryba“ prvním pro batolata v divadle Polárka?

Je to tak.

Z jakého důvodu již mělo derniéru?

Na hranice životnosti narazila jednak scénografie, jednak částečně vztahy mezi herečkami, ale především zde byla poměrně intenzivní chuť tvořit něco nového, což bylo v souladu i se záměry divadla tuto dramaturgii dále rozvíjet.

Ptají se diváci po dalším batolecím představení, chtějí více?

Myslím, že to pořádně ani nestihli, derniéru "Ryby" od premiéry "Stromů" dělal (zcela záměrně) jen cca měsíc. Obecně se ale rodiče často ptají, jestli nemáme pro takto malé děti něco dalšího. Výhodou ale je, že děti v této věkové skupině přirozeně touží po opakovaných zážitcích, takže jít na jedno představení víckrát je pro ně spíš výhodou než mínusem.

Od koho vzešel nápad na vytvoření nové inscenace „Co šeptají stromy“?

Myslím, že v souladu tvůrčí ambice režisérky Gabriely Ženaté, jejich spolupracovníků a dramaturgické potřeby divadla. Zároveň poetika inscenace Jak dělá ryba? byla v kontextu českého divadla pro tuto věkovou skupinu celkem unikátní (jinou cestou se vydávají např. Jiří a Monika Jelínkovi či tvůrčí týmy ve studiu Damúza), že pro nás bylo důležité ji dál rozvíjet a dát prostor prakticky stejnému inscenačnímu týmu.

Myslíte, že dítě v tak útlém věku divadelní zážitek vnímá a uchová si ho?

Vnímá v každém případě. Zároveň je ale nutné si říct, že se bavíme o dost velkém rozptylu věkové skupiny-úplně jinak vnímá půlroční mimino a jinak čerstvě tříleté dítě, co začíná chodit do školky. Na inscenaci je tak kladen nárok, aby oběma poskytovala impulzy, které jsou schopny zpracovat. S uchováním skutečně těžko říct, striktně podle vývojové psychologie ne (přinejmenším v racionální/verbalizovatelné rovině), zároveň ale (ze zkušenosti s vlastními dětmi) se určité vzpomínky a asociace uchovávají a přenáší do vnímání dalších divadelních zážitků.²¹

---

²¹ Rozhovor vedený s Janem Cimrem, 1.4. 2019, Brno, vlastní zdroje

Ptáček a lev

„Jaro se probouzí a s ním i netradiční přátelství, které se prohlubuje a zraje stejně jako jablíčka, či švestky na podzim. Neroztaje ho dokonce ani ten nejsilnější mráz. Tak trochu poetická inscenace pro nejmenší, která je oslavou něžných okamžiků, vzájemné blízkosti dvou na první pohled odlišných bytostí- ptáčka a lva.“²²

Poslední inscenace vzniklá pod hlavičkou studia DAMÚZA je Ptáček a lev měla premiéru v rámci KUK festivalu 2018. Autorky, opět samé ženy, se zde vydaly velmi poetickou cestou plnou metafor a pocitů. Skrze dvě hlavní loutky, ptáčka a lva, je zde nonverbálně vyprávěn jejich společný příběh procházející cestou čtyř ročních období. Ta jsou vždy velmi poeticky ztvárněna scénografickou prací, ať už jde o oboustranné polštářky, opadavé listí nebo jen zelený trávník, je naznačená změna čtyř ročních období i pro tak malé děti zřetelná a jasná. Děti jsou samy do přeměn aktivně zapojovány a po většinou s pomocí rodičů tak mění jaro v léto a podzim v zimu. Scénografky Alžběta Vitvarová a Tereza Magnan tak skrze své scénografické pojetí posouvají děj inscenace, aniž by herečky potřebovaly většího verbálního vysvětlování. Stávají se tak spíše loutkovodiči, kdy děti nejvíce vnímají ptáčka, lva a propracovanou scénu z měkkých materiálů pestrých barev.

Tuto produkci jsem se rozhodla zmínit jako scénografický protipól představení Moment! Zde se scénografky vydaly cestou pro děti blízkou. Volily scénu příjemných barev i materiálů. Barevné měkké scénografické objekty tak hrají dominantní roli v inscenaci. Velký chlupatý lev světlých barev nebo malý hbitý ptáček si tak cestu k dětem nemusí dlouho hledat. Batolata k nim mají důvěru od první chvíle. Tento přístup je pro herce jistě výhodou, přicházíme zde ale o chvíli překvapení a proměnu scénografie jako u představení Moment! Další zajímavostí inscenace je, že jako jediný projekt z oblasti batolecího žánru u nás vychází z reálné předlohy. Autorky se inspiroují knihou Ptáček a Lev napsané Marianne Dubuc, a to nejen ve vyprávění příběhu. I ve scénografickém pojetí vidíme určité shody s ilustrací knihy.

---

²² *Ptáček a Lev* [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://damuza.cz/repertoar/ptacek-lev.html>

Koncept, dramaturgie: Mária Šmolková

Hrají: Mária Šmolková/ Barbora Černochová, Eliška Rojíková

Režijní spolupráce: Dora Bouzková, Jiřina Vacková

Scénografie: Alžběta Vitvarová, Tereza Magnan

Hudba: kolektiv

O scénografickém pojetí inscenace Ptáček a lev jsem vedla krátký rozhovor s tvůrkyní Alžbětou Vitvarovou.

Rozhovor: scénografka Alžběta Vitvarová

Jedná se o Tvou první zkušenost s tvorbou představení pro batolata?

Ano, první a myslím, že to byla i první zkušenost pro Terezu Magnan (scénografická spolupráce).

Z čeho jsi při tvorbě scény nejvíce vycházela a na co sis dávala největší pozor?

Především jsme vycházely ze svých mateřských zkušeností. V době tvorby představení jsme měly dcery 1,5 roku staré. Velkou inspirací pro nás byly hračky pro batolata, které často obsahují zábavné elementy.

Testovali jste funkčnost scénografie na batolatech již před premiérou?

Ano, myslím, že celkem 4x. Vždy v mateřských centrech a pak samozřejmě i na našich dětech, když jsme scénografii tvořily.

Dají se podle Tebe shrnout nějaká „scénografická pravidla“ pro tvorbu batolecích představení?

Ne. Myslím, že se to musí vždycky vyzkoušet. Ale určitě se na děti v batolecím věku dá působit skrze smysly. Zaujme je třeba zvuková scénografie (spíše než mluvené slovo) nebo vizuální triky. Budou rády za haptickou scénu a rekvizity... A samozřejmě záleží na hercích, jak dokáží scénografii dětem nabídnout.

Myslíš, že dítě v tak útlém věku divadelní zážitek vnímá a uchová si ho?

Myslím, že divadelní zážitek dítě vnímá a pokud si ho užívá a líbí se mu, je to skvělé. To je pro mě nejdůležitější. Tady a teď. Jestli si ho uchová, to asi záleží

na věku a vyspělosti dítěte. Tříleté dítě si zážitek z loutkového příběhu uchová spíše než roční batole. Záleží i na vyvolaných emocích.²³

KUK festival z pohledu ředitelky Daniely Fialové

Inspirace a vznik

Pro nejnižší věkovou kategorii, tedy děti od deseti měsíců do tří let, vznikají nejen výše zmíněné divadelní představení, s velkým úspěchem se však u nás i rozvíjí první batolecí festival, KUK festival. Jeho založení, dramaturgii i vizi do budoucna mi v rozhovoru přiblížila jeho ředitelka Daniela Fialová. Právě ona spolu s Barborou Adolfovou a scénografkou Magdalenou Koděrovou stojí za festival od jeho vzniku v roce 2016.

Daniela Fialová také dříve vedla úspěšný festival pro děti Vyšehrátky. Ten je však zaměřen na vyšší věkovou kategorii, jeho součástí jsou divadelní představení pro děti od tří let, či bojovka určena pro děti školního věku. I přesto však festival hojně navštěvuje velké množství rodičů s dětmi o mnoho mladšími. Právě i nedostatečná nabídka programu pro batolata vedla Daniielu k založení festivalu čistě pro batolecí publikum. Tento žánr pro ni nebyl novinkou, setkala se s ním již během svého studijního pobytu v Barceloně, kde právě probíhal festival „El més petit de tots“, který ji učaroval a posléze i velmi ovlivnil při vzniku českého KUK festivalu. V paměti jí utkvělo zejména představení katalánské produkce „Planeta Ka“, jež ji změnilo dosavadní pohled na tvorbu pro batolata.

---

²³ Rozhovor vedený se scénografkou Alžbětou Vítvarovou, 23.3.2019, Praha, vlastní zdroje

Prvotní plán spočíval pouze ve vytvoření krátkého batolecího programu v rámci festivalu Vyšehrátky, začaly se však objevovat komplikace s otevřeným venkovním prostorem, kde se často podmínky podřizují počasí, a tedy není vyloučeno, že se návštěvníci festivalu musí smířit s bahnem, mokrou trávou, špínou, třískami z dřevěných rekvizit apod., jež jsou ale pro tak malé děti nepřijatelné. Tvůrčí tým v čele s Danielou tedy vymyslel alternativu, sehnal se vnitřní prostor KC Zahrada, sterilnější prostředí než divoký Vyšehrad, pro batolecí diváky ideální.

1. ročník

S velkou, nejen finanční, pomocí KC Zahrada byl tak festival do tří měsíců uspořádán. Proběhl 12.-13. listopadu 2016. Jelikož od počátečních nápadů a samotného založení festivalu uplynulo pouze pár měsíců, nestihly se tak podat důležité granty, a tak finanční podpora prvního ročníku festivalu nedosahala na velké produkce, naopak musela být dramaturgie uzpůsobena tomuto nedostatku. Daniela se tak rozhodla oslovit pouze české divadelní produkce. Vybrala vůbec první tuzemské batolecí představení Batosnění (studio DAMÚZA), Kao a Maki (brněnské divadlo Radost) odehrané v KC Zahrada a představení BRUM, spadající pod divadlo Minor, které se odehrálo tamtéž. Hernu, která tvoří nedílnou a velmi ojedinělou součást festivalu, pak koncipovala jako inspirační platformu pro rodiče. Scénografové tak vytvořili hrací objekty pouze z použitých materiálů - kartonu, papírů, plastu a jiných. Rodičům tak ukázali alternativu v podobě papírového bludiště, kartonových hracích desek, kuliček a dalších k drahým hračkám běžně dostupných v obchodech.

Jelikož se jednalo o poměrně rychle naplánovanou akci bez větší propagace, zůstávalo velkou neznámou, jaká bude během KUK festivalu účast a přijetí veřejnosti. S velkým překvapením všech se však informace o konání festivalu rozšířila tak, že se ihned vyprodaly oba listopadové dny a KC Zahradou tak proudily denně na stovky rodin s dětmi. Vybíralo se celodenní symbolické vstupné 50 korun za dítě s rodičem zdarma.

Další součástí programu prvního ročníku tvořil „Family cirkus“ a „babyoga“.

První ročník festival neměl svého grafika, vizuální stránku zaštitila KC Zahrada.

Úspěch prvního ročníku KUK festivalu rozhodl o jeho pokračování. Během něho však také Daniela zjistila, že prostor KC Zahrady není tím nejvhodnějším pro

další pokračování festivalu, a to zejména kvůli divadelním produkcím. Prostor totiž disponuje jedním divadelním sálem, který je ale zároveň jediným možným prostorem k umístění velkého bludiště. A tedy v době konání divadelních představení není možné hernu využívat, a tak se celá věc stává kontraproduktivní. Náklonnost a vstřícnost KC Zahrady však nechtěla Daniela zcela opustit, a proto se rozhodla pokračování batolecích produkcí rozšířit o nové samostatné akce probíhající v odlišných prostorech. Pro KC Zahradu tak vznikl formát KUKhery, kdy byl prostor zcela zaplněn různými hernami pro nejmenší, doplněných o výtvarný ateliér a odpočívárnu s živým hudebním doprovodem. Dále se do programu pro batolata zapojil i centrum pro nový cirkus CIRQUEON, pro který se vytvořil třetí formát CirKUK, vycházející primárně z objektových možností právě cirkusového centra. Jeho program taktéž tvoří „bleší cirkus“, ale i divadelní produkce. Důraz je však kladen na objevování cirkusových předmětů vlastním, volným tempem každého malého návštěvníka.

Tyto tři formáty se tak úspěšně od roku 2017 opakují a doplňují. Programy se drží vždy v podzimních a jarních měsících, kdy počasí ještě nepřeje venkovnímu programu, a tedy KUK festival přiláká potenciálně nejvíce zájemců. Jako nejvhodnější čas pro představení Daniela Fialová po odpozorování během proběhlých KUK festivalů zhodnotila hraní dopolední od 10 a 11 hodin a odpolední blok od 15, 16 hodin. Mezitím, v časech 13 a 14 hodin, děti spí, a proto je chybné nasazovat do této doby divadelní program.

2. ročník

Pro druhý ročník KUK festivalu, který byl již naplánován do prostorů studia Alta, byl získán grant ministerstva kultury, což umožnilo Daniele a zbytku týmu pozvat soubory z blízkého zahraničí a ukázat tak místnímu publiku zcela nové produkce. Daniela Fialová vybrala taneční představení polské produkce „Blisko“ z Centrum Sztuki Dziecka v Poznani, jež by svou abstrakcí, využitím scénografie a interakcí s dětmi mohlo skvěle posloužit jako jakási příručka pro místní umělce pro tvorbu pohybového batolecího představení. Avšak pro náhlou nemoc jedné tanečnice muselo být představení zrušeno a Prahu tak navštívila pouze spoluautorka představení a ředitelka polského festivalu pro batolata „Sztuka Szuka Malucha“ Barbara Malecka. Českým zájemcům přednášela o tvorbě batolecích představení v polské Poznani, o svých osobních zkušenostech při tvorbě i hraní s dětským publikem. Představení „Blisko“ tak nahradila slovenská produkce Bábkového divadla na Rázcestí z Banské Bystrice, s vůbec prvním batolecím představením

na Slovensku i v Čechách, představením Batolárium, jehož premiéra proběhla už v roce 2011, v režii Moniky Kováčové.

Další část rozpočtu se využila na výrobu nového dřevěného bludiště a hravého koberce od vrchní scénografky a výtvarnice Magdaleny Koděrové.

Vize a cíle festivalu

Nové vize pro další KUK festivaly se již připravují, Daniela odtajnila formát dětských interaktivních koncertů pro batolata. Právě živá hudba působí libě na dětské smysly, hudební nástroje se stávají pro děti magickými předměty, které předtím nikdy neviděly, a tak zaujímají pozornost už od raného věku. Inspirovala se u hamburské filharmonie a belgického divadla De Spiegel, jejichž představení „Beat the drum!“ sama navštívila a nechala se očarovat právě tímto nenásilným formátem, vizuálním koncertem plných nečekaných interakcí. První takový „pokus“ proběhne v dubnu 2019 v rámci KUK festivalu na Vyšehradě pod názvem: Filharmoniště.

Pro další nové batolecí představení by ráda vyzkoušela postup tvorby opačný než doposud. Již vzniklé představení, spadající pod studio DAMÚZA, vždy vycházely primárně z herců, příběhu a až posléze se doplnily o scénografii. Daniela by ráda šla cestou opačnou. Jako první bod procesu by se spojila se scénografem, ten by vypracoval návrhy scénografie a až po její výrobě by do procesu přizvala herce, performery, kteří by onu danou scénu oživili a vytvořili představení primárně podle ní, nikoli na základě příběhu, či sebe samých. Vidí to jako jediným řešením pro odtržení se od příběhu a zkoumání objektu opačnou cestou.

Dalším cílem KUK festivalu je rozšiřování své působnosti do okrajových částí Prahy. Právě tam, často na rozlehlých sídlištích, žije nespočet rodin s malými dětmi, které by se o takové akci těžko dozvěděli, kdyby se nekonala poblíž jejich domova. Zároveň jsou za takový program nesmírně vděční a akci opakovaně navštěvují. KUK festival by se proto rád z Jižního města (KC Zahrada, o.p.s.), Nuslí (Cirqueon, o.p.s.), rozšířil o další okrajovou část Prahy, Luka a svým programem přispěl do dětské dramaturgie KD Mlejn, o.p.s. Přinášením programu pro batolata do okrajových částí Prahy není jediným rozšířením produkce KUK festivalu. Dalším záměrem je vyvezení festivalu do okolních měst České republiky. První mimopražský KUK festival tak již proběhl od 26. do 28. října v prostorách industriálního DEPO 2015 v Plzni. Návštěvníkům byla k dispozici celodenní herna v podobě velkého bludiště, haptický koberec, nafukovací skrýše

a jiné hravé objekty. Dále nejmenší účastníci mohli zhlédnout představení „Moment“ nebo se aktivně zúčastnit lekce „blešího cirkusu“. Během tří dnů festivalu tak DEPO 2015 navštívilo na stovky zájemců, a tím plzeňský KUK festival sklídl velký úspěch i u mimopražských batolat a jejich rodičů. Nejen proto by Daniela Fialová se svým týmem dále rozšířila spřátelená česká města. Velmi předběžně jedná se spoluprací v Olomouci a s brněnským divadlem Polárka.

Ač je festival grantově podporován nemalými částkami, kapacita diváků na představení bývá kvůli osobnímu přístupu k dětem velmi nízká, a tak není lehké vše jednoduše ufinancovat. Také stále chybí finanční prostředky pro pozvání „těch nejlepších“, výběr umělců se tak často musí eliminovat právě podle čísel v rozpočtu. Daniela Fialová sama o tomto finančním handicapu mluví jako o začarovaném kruhu: *„Nemáme peníze na to, abychom pozvali naše vysněné zahraniční produkce, které by inspirovaly v tvorbě nejen místní umělce, tím pádem je nepozveme, neukážeme jejich práci a nejsme poté schopni přesvědčit grantové komise a místní umělce, že to má smysl, aby nám dali více peněz na pozvání oněch špiček a tím i pomohli rozvinout místní tvorbu tohoto žánru.“*²⁴ Do budoucna se festival nevyhne ani nepatrnému zdražování vstupného. Organizátoři věří, že díky své exkluzivitě tak festival neztratí své diváctvo, a naopak mu pomůže pro ně připravit program ještě pestřejší a ojedinělejší.

Ideální vizí festivalu vidí Daniela Fialová sehnání dostatečných finančních prostředků a prostoru na pozvání jejich vysněných zahraničních produkcí, mezi které se řadí například katalánští „El més petit de tots“ se svým představením „Planeta Ka“, které považuje za jeden ze svých největších inspiračních zdrojů pro celý vznik KUK festivalu. Ráda by je tak rovnou představila i mimopražskému publiku, a tedy při jejich návštěvě rovnou objela hned několik měst České republiky. Také by ráda vytvořila festivalu svůj vlastní merchandising v podobě kreativní, nápadité hračky pro batolata.

Zpětnou vazbu získávají organizátoři festivalu nejčastěji přímo od návštěvníků. Daniela Fialová se snaží s rodiči vždy mluvit, zjišťovat jejich spokojenost a konkrétní potřeby. Ti se naopak nejčastěji ptají na smysl věkového omezení festivalu. Vždy jim je vysvětlen záměr tohoto speciálního divadelního žánru divadla pro nejmenší, a tedy i věkového vymezení pro děti od 10 měsíců do tří

---

²⁴ Z rozhovoru vedeného s Danielou Fialovou, 4.3. 2019, Praha, vlastní zdroje

let. Avšak návštěva dítěte staršího jím bezpochyby nikdy zakázána není, přednost na festivalu mají ale děti mladší.

KUK festival, pod studiem DAMÚZA, je součástí mezinárodního networkingu „Small size (European Network for the diffusion of performing arts of early childhood)“. Tato síť propojuje umělce napříč Evropou tvořící divadlo pro děti do šesti let. Je rozdělen do menších, specializovanějších odvětví, mezi kterými je právě skupina divadla pro děti od 10 měsíců do tří let. Do networkingu se řadí představení a festivaly pro toto zaměření z celé Evropy. Součástí jsou například produkce z Itálie, Finska, Polska, Německa, Irska a dalších.²⁵

KUK festival

Hlavní prostor na KUK festivalu zaujmají divadelní produkce, české i zahraniční. Divák má možnost často

zhlédnout úplně novinky s premiérou právě na festivalu, přivážené zahraniční produkce, které na tvorbu pro batolata nahlíží z perspektivy delších zkušeností a odlišného přístupu, čímž se stávají zajímavými nejen pro nejmenší diváky, jejich rodiče, ale i tuzemské tvůrce na poli batolecího divadla. Ti mají často tendenci tvořit divadelní představení pro batolata na základě stejného klíče, jako pro děti starší. Proto je pro ně velmi přínosné vidět rozdíl tvorby a do jisté míry se z nich poučit, či inspirovat se.

Po svém úspěšném prvnímročníku, probíhajícím v KC Zahrada, se KUK festival přesunul do holešovického studia Alta, kde každoročně promění celý prostor od divadelního sálu, přes zkušebnu až po bar studia Alta. Během pár dní tak malý divák může nejen zhlédnout několik divadelních představení, může se ale i na celý den ztratit ve hře pro něj vyrobené v podobě velkého bludiště, haptických tabulí, či hravého koberce. Neplatí zde žádná časově omezená pravidla, dítě si na festivalu může hrát opravdu po celý den. Právě tímto otevřeným formátem a propojením divadelního umění s edukativně herním prostorem se festival stává unikátním v celé Evropě.

---

²⁵ Text je interpretací rozhovoru vedeného s Danielou Fialovou, 4.3. 2019, vaslní zdroje

Rozvoj skrze pohyb

Mimo divadelní představení bývá program doplněn o workshopy pro děti s rodiči a kreativní dílny. V rámci prvního ročníku na účastníky čekala tančírna, místnost s dominantním meotarem a hudebním podkresem. K dispozici měli také velké

papírové bludiště uzpůsobené přesně batolecím rozměrům, a tedy snadné k jeho prolézání a zkoumání detailů. Dále mohli návštěvníci vyzkoušet lekce babyógy, která vychází z Ayurvedského principu jógy a péče o miminko. Maminky se učí být v přítomném okamžiku a důvěřovat své intuici, tím se přirozeně prohlubuje pouto mezi nimi a dítětem. Jednotlivé cviky vycházejí z vývojové kineziologie, objevování základních pohybů přes zábavnou interakci maminky a dítěte. Skrze další podněty tak při cvičení dítě rozvíjí hrubou i jemnou motoriku. Pro pohybově náročnější dvojce tvořil program „Family cirkus“ (nynějším názvem „bleší cirkus“). Ten stojí na základech metody Cirkomotorik, kombinace akrobacie a pohybových cvičení pro rodiče s dětmi vytvořené Rikou Taeymans, mj. zakladatelkou první vlámské cirkusové školy. Rika Taeymans ve své studii vycházela z vývojové motoriky Veronicy Sherbone. Cirkomotorika má již dlouholetou tradici a úspěšně stojí u základů dalšího cirkusového vzdělávání. Malé děti do tří let se s pomocí rodičů učí základním principům pohybu, jako je zpevnění těla a následné uvolnění. Jak správně tělo sbalit a kdy a jak jej správně rozbalit. To vše je vždy založeno na určitém příběhu, který rámcuje celou hodinu. Lekce je vždy rozdělena na tři části: Rozehřátí, nácvik prvku, masáž, všechny složky hodiny jsou vždy provázány příběhem tak, aby dítě udrželo koncentraci a zároveň si prvky dokázalo personifikovat, například zpevněné tělo je přirovnáno k syrové špagetě, uvolněné tělo naopak ke špagetě uvařené. *„Často jsme tak zaměstnaní, že si těžko hledáme čas na plnohodnotnou interakci s dětmi. Nicméně fyzický kontakt je pro děti stejně důležitý jako vzduch, který dýchají.“*²⁶

²⁶ TAEYMANS, Rika a Laura VAN BOUCHOUT. *Matějova akrobacie: zábavný průvodce akrobatickými cvičeními pro celou rodinu*. Ilustroval Emma THYSSEN, přeložil Tomáš PÁRTL. Praha: Lali jóga, 2016. ISBN 978-80-88024-05-7.

Kreativní vývoj

Děti se na KUK festivalu nevěnují však jen pohybu, svou výtvarnou kreativitu mohli rozvíjet v rámci „dílnového pralesa“, výtvarného ateliéru, kde jim byly k dispozici papíry různých velikostí a pro děti nezávadných barev, ony se tak

mohly ponořit do přeměňování místnosti ve vybarvený prales. Dále bylo vytvořeno hravé bludiště, které malí návštěvníci mohou prozkoumávat z polohy jim nejbližší, a tedy polohy batolecí, po čtyřech. První ročník děti prolézali a objevovali bludiště kartonové, pro jeho úspěch poté scénografka Magdalena Koděrová vyrobila dřevěné bludiště-rozšířenější, odolnější, propracovanější. Bludiště zpravidla zabírá skoro celou místnost, proto je pro něj vždy vyhrazen speciální prostor, který mohou návštěvníci využívat po celé dny festivalu. Děti ve své přirozené poloze tak prolézáním objevují svět uvnitř bludiště plný odlišných materiálů a předmětů, čímž skvěle zdokonalují svou haptickou činnost. V bludišti se ocitají bez rodiče, jsou samy svými pány v rozhodování, kudy se zrovna vydají. Rodič má dítě možnost celou dobu hlídat z vrchu bludiště, čímž se přirozeně stává jen nerušeným pozorovatelem, nikoli rušitelem hry. *„Haptická informace je předávána hmatovým smyslem, kůží. Ta je citlivá na tlak i tělesné teplo. Hmatem jsme schopni vnímat vzdálenost, tvar, strukturu povrchu, mechanické vlastnosti, jako je pružnost, pevnost. Teoreticky se dotyky v mezilidských vztazích zabývá haptika.“*²⁷ Právě haptika nejmenších dětí je mimo jiné rozvíjena tzv. hravým kobercem Mikrokosmem. Ten je tvořen z cca 35 malých koberečků složených k sobě a vytvářejícím velkou plochu. Každý malý kobereček poté odkazuje dítě na odlišnou hru objevování. Někde jde o zkoumání materiálu, jinde zvuku, na dalším o jemnou motoriku při vyndávání a zandávání věciček a jiné. Zásadní roli hraje velikostní poměr mezi batoletem a kobercem. Velká koberecová plocha se tak pro něj stává obrovskou dráhou k průzkumu. Dospělý zde může být v blízkosti dítěte a sám mu nabízet impulsy ke hře a

²⁷ ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008.s.27 ISBN 978-80-7331-128-5.

objevování. Do programu CIRKUK festivalů a KUK heren také bývá zařazen speciální čas, kdy je koberec rozehrán, roztančen umělci. Osobně jsem, v alternaci s tanečnicí Cecile da Costa, rozhýbávala hravý koberec v rámci CirKUK festivalu a KUK herny v roce 2017. Z vlastní zkušenosti soudím, že nejdůležitější je dát malým dětem prostor a volnost pro hru. Nenásilnou cestou jim ukazovat nové možnosti hry s předměty, manipulaci s předměty a celkově odlišnou estetiku pohybu, než jsou zvyklé. Ony se pak vlastním způsobem do hry zapojí nebo jen pozorují dění bez aktivnějšího podílení. I tím se však učí.

Rozvoj skrze hudbu

Dramaturgie KUK festivalů se zaměřuje také na hudební složku, proto součástí programu třetího KUK festivalu v roce 2018 byl i zvukový workshop vedený hudební školou „La Školou“. Zvukový workshop nabízí nejmenším dětem prostor pro zkoumání a objevování pro ně často naprosto nových předmětů, hudebních nástrojů. Skrze dospělým vedenou improvizaci tak děti samy tvoří melodie a seznamují se s muzikálním světem. Jak píše sama hudební La Škola: *„Rozehráváme vnitřní struny těch nejmenších skladatelů.“*²⁸

Rozvoj skrze divadlo

I přes všechny výše zmíněné workshopy a dílny zůstává základní složkou dramaturgie KUK festivalů divadelní představení. Každý ročník nabízí minimálně tři odlišné produkce s několika po sobě jdoucími reprízami. Jak jsem již zmínila, snaha organizátorů KUK festivalu je rozšířit dramaturgii o inspirativní zahraničí, finanční náročnost daných představení a organizace však zatím tento rozvoj festivalu plně neumožňuje. Během tří uplynulých festivalů tak měli diváci možnost zhlédnout představení české produkce: Batosnění (studio DAMÚZA), BRUM divadla Minor, brněnské divadlo Radost s představením Kao a Maki, Jak dělá ryba? divadla

²⁸ La Škola [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://www.laskola.cz/skola-pro-deti.html>

Polárka, slovenské Bábkové divadlo Na Rázcestí s představením Batolárium, MOMENT! (studio DAMÚZA), polské představení Rozplétání duhy divadla Teatr Malego Widza nebo slovenské divadlo Odivo se vzdušným představením Aero. Nejnovější inscenace české produkce pak byly Ptáček a Lev (studio DAMÚZA) a mé vlastní představení Já, Ty a To, jehož „work in progress“ proběhl 19. listopadu 2018 v rámci třetího ročníku KUK festivalu.

Vzdělávání odborné veřejnosti

V neposlední řadě organizátoři festivalu také myslí na rozšiřování obecného povědomí o žánru divadla pro nejmenší a zároveň vzdělávání odborné veřejnosti v tomto směru. Proto byl do druhého ročníku zařazen seminář o divadle pro nejmenší, jehož hostem byla Michaela Homolová, která režírovala například oceňovanou inscenaci „O beránkovi, který spadnul z nebe“ libereckého Naivního divadla. Herečka a režisérka Michaela Homolová mj. vede bakalářský program režie-dramaturgie alternativního a loutkového divadla DAMU. Michaela se ve své přednášce zaměřila převážně na režijní pohled, posluchačům pak přiblížila svou vlastní zkušenost při práci s režii pro malé děti. O režii představení pro nejmenší poté hovořila Monika Kováčová, režisérka vůbec prvního batolecího představení u nás „Batosnění“, s premiérou v roce 2014. Ta srovnávala svou práci na představení Batosnění se svou předchozí zkušeností, tvorbě batolecího představení na Slovensku. Následně slovo převzala Barbara Małecka z polského Centra Sztuki Dziecka v Poznani. Barbara je teatroložka, koordinuje projekt „Small Size“, dále se aktivně podílí na vzniku dětských představení, například „Blisko“, jež mě osobně velmi inspirovalo pro vlastní tvorbu. Barbara Małecka posluchačům přiblížila svůj osobní přístup při tvorbě. Zmínila například základní, obecně známá pravidla při tvorbě pro tuto věkovou kategorii jako je obezřetnost při prudkých a rychlých pohybech, strach dětí do daného věku z používání masky, nutnost postupného, jemného stmívání světla, nikoli rychlý přechod do absolutní tmy a další. Zároveň však zmínila jiné postupy, které vedou k podobným výsledkům a jsou pro malé děti schůdnějšími. Návštěva semináře mi velmi pomohla v pozdější vlastní tvorbě představení. Znalost základních principů tvorby pro tuto kategorii je nevyhnutelná, tvůrce se pak paradoxně stává svobodnějším, dané principy může porušovat, vše ale musí probíhat s jasným záměrem a uvědomováním si svého chování.

CIRKUK festival

Další odnoží festivalu ředitelky Daniely Fialové je forma tzv. CIRKUK festivalů. Ty probíhají ve spřáteleném centru nového cirkusu Cirqueonu v pražských Nuslích. Jejich

program je vždy zaměřen převážně na pohybový rozvoj dětí, návštěvníci tak mohou vyzkoušet již výše zmíněný „bleší cirkus“, baby yogu či obdobná cvičení pro rodiče s dětmi pořádané sdružením Pohyb dětem. Připraveny pro ně bývají také objekty spadající pod KUK festival, například hravý koberec Mikrokosmos, jež bývá v rámci programu „roztančen“ Cecile da Costou či mnou samou a do programu se řadí i jedno až dvě divadelní představení. Zásadním pro CIRKUK však zůstává využití cirkusových předmětů centra Cirqueon. Batolata tak zažívají první kontakt například s akrobatickou šálou, která se pro ně stává oblíbeným úkrytem a houpačkou zároveň, poprvé drží žonglovací pomůcky nebo si zkusí vis na hrazdě s pomocí rodiče. Samozřejmě zde nemůžeme mluvit o žádné cirkusové dovednosti, o tu zde ale není ani snaha, záměrem je spíše kontakt s novým, zajímavým prostředím a prozkoumání zcela, často i pro rodiče, nových cirkusových předmětů. Cirqueon se aktivně podílí na CIRKUK festivalu nejen poskytnutím všech prostor na celý jeho průběh, zapojují se ale i lektoři, kteří vedou lekce „blešího cirkusu“, ředitelka festivalu dodává: *„Velmi nadneseně většinou říkám, že je to žonglování s batolaty... Rodič a dítě vytvoří dvojici, ve které pak pod vedením zkušených lektorů zkusí různé jednoduché cviky s vlastním tělem i s cirkusovými pomůckami, kterými děti posilují jemnou motoriku, ale také zlepšují držení těla a vzájemnou důvěru s rodičem. Workshopy mají omezenou kapacitu, aby se lektoři mohli plně věnovat všem zúčastněným.“*²⁹

---

²⁹ *Dětská zábava s tvůrčím přesahem* [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/lide/detska-zabava-s-tvurcim-presahem-nic-takoveho-u-nas-neni-rika-organizatorka.A170905_155226_lide_ape

KUK Herna

Posledním formátem spadajícím pod KUK festival je KUK Herna, probíhající v prostorách KC Zahrada na Chodově. Jeden z důvodů vzniku tohoto formátu bylo přesunutí samotného KUK festivalu do holešovického studia Alta

s tím, že organizační tým však nechtěl přijít o rozšiřování festivalu do periferií Prahy. K udržení festivalu a nalezení obdobné formy KUK HERNY napomohly vřelé vztahy s vedením KC Zahrada. *„Je to vlastně úplně jediný festival tohoto druhu v celé Praze. My ho hostíme a spolupracujeme s nimi již třetí rok. Na návštěvnosti je vidět, že dobře děláme, protože zájem je obrovský, a dokonce kapacita je naplněna do té míry, že nemůžeme všem vyjít vstříc,“* shrnuje spolupráci Iva Molenová, ředitelka Kulturního Jižního Města.³⁰ Celý prostor KC Zahrada je tak během festivalu předělán na scénografické hravé místnosti, které batolata objevují každý vlastním způsobem a tempem. Prozkoumat tak mohou například velké bludiště scénografky Magdaleny Koděrové představující les v průběhu čtyř ročních období: *„Podzim trochu šustí, takže má více šustivých materiálů. V zimě cinkají rolničky. Jsou to různé materiály a zvuky, které děti tím, jak bludiště procházejí, samy objevují.“*³¹ Dalším objektem tvořícím KUK HERNU je koberec Mikrokosmos, tento haptický koberec je určen především pro úplně nejmenší děti, které ještě nechodí, na koberci se tedy mohou plazit, a přitom objevovat jeho části, detaily, materiály a barvy. Výtvarnice Magdalena Koděrová při jeho výrobě však myslela i na starší děti, pro ty ukryla do částí koberce jednotlivé dvojce věcí, předmětů a jiných, s kterými tak starší děti mohou hrát pomyslné pexeso. Třetím dílem tvořící součást KUK HERNY jsou hravé tabule a kuličkodráhy, rozvíjející jemnou motoriku dětí. Ty spolu s Karlem Czechem vytvořila opět Magdalena Koděrová, zde chce jejich jednoduchým, ale kreativním zpracováním inspirovat rodiče k vlastní, domácí výrobě podobných hraček rozvíjející dětské

³⁰ KC Zahrada se proměnilo v hernu pro děti [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://prahatv.eu/zpravy/praha/praha-11/8812/kc-zahrada-se-promenilo-v-hernu-pro-deti>

³¹ KC Zahrada se proměnilo v hernu pro děti [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://prahatv.eu/zpravy/praha/praha-11/8812/kc-zahrada-se-promenilo-v-hernu-pro-deti>

schopnosti. Festivalu nechybí ani výtvarná složka, kde je místnost KC Zahrady přeměněna ve výtvarný ateliér plný papírového materiálu, který děti s rodiči mohou měnit na vlastní svět. Dále festival myslí i na pohybovou složku, a tak bývají součástí programu pohybové workshopy pro děti a rodiče. Také další část KC Zahrady je věnována právě pohybu, místnost plná nafukovacích balonků za intimního osvětlení a ambientní hudby se tak mění v poklidnou tančírnu, kterou si každé batole může užít vlastním tempem i stylem. Hlavním tématem KUK Hery zůstává hravé objevování nových věcí rozvíjejících smysly malých dětí jejich vlastním tempem i způsobem.

Závěr

Záměrem mé diplomové práce bylo přiblížit čtenáři žánr nonverbálního divadla pro nejmenší, rozšířit povědomí o něm. Popsáním jednotlivých vývojových stupňů dítěte poukazuji na skutečnost, že je dítě již v tak raném věku schopno divadelní zážitek vnímat a do jisté míry si jej i uchovat. V dnešní době se o žánr zajímá jen velmi úzká skupina umělců, vytvořeno je proto jen několik málo divadelních produkcí, které v práci přibližují a divadelní festival pro věkovou skupinu od deseti měsíců do tří let existuje v České republice stále jen jeden. Avšak zájem veřejnosti se stále zvyšuje, nabízená představení jsou vždy ihned vyprodaná a návštěvnost KUK festivalu vždy překročí očekávání jeho pořadatelů. Proto věřím, že se stále ještě nový divadelní žánr bude rozšiřovat o další divadelní produkce, českým divákům bude přiváženo více batolecích představení ze zahraničí a celkově se tak divácká obec tohoto žánru stane vzdělanější s bohatší vlastní zkušeností. V neposlední řadě práci věnuji své vlastní tvorbě a zkušenosti v tomto oboru. Věřím, že se hraní pro tak nízkou věkovou kategorii se může mnoha lidem jevit jako zbytečné či nemožné, po své osobní zkušenosti však soudím jinak. V rozvíjení kreativity batolat skrze divadlo vidím smysl a samotné hraní představení neobohacuje jen batolata, ale i nás, samotné performery.

Zdroje

Literatura

- DONNELLAN, Declan. *Herec a jeho cíl*. Praha: Brkola, 2007. ISBN 978-80-903842-1-7
- ZÁRUBOVÁ-PFEFFERMANNOVÁ, Noemi. *Gesta a mimika: učební texty pro studenty nonverbálního a komediálního divadla*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Hudební fakulta, katedra nonverbálního a komediálního divadla, 2008. ISBN 978-80-7331-128-5
- JAMES, William. *The principles of psychology*. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1952. Great books of the western world, 53.
- PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. Knižnice psychologické literatury
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- TAEYMANS, Rika a Laura VAN BOUCHOUT. *Matějova akrobacie: zábavný průvodce akrobatickými cvičeními pro celou rodinu*. Ilustroval Emma THYSSEN, přeložil Tomáš PÁRTL. Praha: Lali jóga, 2016. ISBN 978-80-88024-05-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
- MAHLER, Margaret S., Fred PINE a Anni BERGMAN. *Psychologický zrod dítěte*. V Praze: Triton, 2006. Psyché (Triton). ISBN 80-7254-722-4.

Články:

- LEŠKOVÁ DOLENSKÁ, KATEŘINA: ŠKATULATA, BATOLATA, HEJBEJTE SE!. *Loutkář*. 2014, (5).
- KC Zahrada se v listopadu zaplní batolaty. *KLÍČ: Zpravodaj Městské části Praha 11*. 2017, XXV(10).

Internet:

- *Moment!* [online]. In: .s.1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://damuza.cz/repertoar/moment.html>
- *Jak dělá ryba?* [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://divadlopolarka.cz/inscenace/jak-dela-ryba/>
- *La Škola* [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://www.laskola.cz/skola-pro-deti.html>
- *Dětská zábava s tvůrčím přesahem* [online]. In: . s. 1 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/lide/detska-zabava-s-tvurcim-presahe-m-nic-takoveho-u-nas-neni-rika-organizatorka.A170905_155226_lide_ape
- *KUK!* [online]. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <http://www.kukfestival.cz/index.php/cs/>
- *Children 's use of mime shows how language develops* [online]. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <https://www.nurseryworld.co.uk/nursery-world/news/1144744/childrens-mime-language-develops>
- *dětech a divácích vůbec* [online]. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <https://www.dobredivadlodetem.cz/uvaha/o-detech-a-divacich-vubec-13-03-01>
- *Bleší cirkus* [online]. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: https://www.cirqueon.cz/_lecture/blési-cirkus

Osobní rozhovory:

- Rozhovor vedený s Pavlem Smolárikem, 18.3.2019, Praha, vlastní zdroje
- Rozhovor vedený s Janem Cimrem, 1.4. 2019, Brno, vlastní zdroje
- Rozhovor vedený se scénografkou Alžbětou Vitvarovou, 23.3.2019, Praha, vlastní zdroje
- Rozhovor vedený s Danielou Fialovou, 4.3. 2019, Praha, vlastní zdroje
- Písemná reflexe k představení Já,Ty a To: Nikol Fryšová, 16.3. 2019
- Písemná reflexe k představení Já,Ty a To: Barbora Černochová, 17.4. 2019

Přílohy

Programy KUK festivalů

1. ročník

12.-13. 11. 2016, KC Zahrada

12. 11. 2016

10:00 – 13:00 – hravé bludiště

10:00 – 17:00 – dílnový prales (výtvarný ateliér) aneb Jak by to vypadalo, kdyby v Zahradě vyrostl prales... i když jen papírový

10:00 – babyóga workshop

11:00 – babyóga workshop

11:00 – 13:00 – meotarová tančírna

14:00 – Studio DAMÚZA: Batosnění

15:00 – Studio DAMÚZA: Batosnění

15:00 – 17:00 – meotarová tančírna

15:30 – 18:00 – hravé bludiště

13. 11. 2016

10:00 – 17:00 – dílnový prales (výtvarný ateliér) aneb Jak by to vypadalo, kdyby v Zahradě vyrostl prales... i když jen papírový

9:30,10:30,11:30 – BRUM pro nejmenší medvědy (představení proběhlo v divadle Minor)

10:00 – workshop Family cirkus

11:00 – workshop Family cirkus

11:00 – představení Kao a Maki, divadlo Radost Brno

11:00 – 14:00 – meotarová tančírna

12:00 – 14:30 – hravé bludiště

15:00 – představení Kao a Maki, divadlo Radost Brno

2. ročník

1.-4.12. 2017, studio Alta

1.12.

17:00- Seminář o divadle pro nejmenší

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

2.12.

9:30,11:00,14:30- Jak dělá ryba? (divadlo Polárka)

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

3.12.

9:30, 11:00, 14:30- Batosnění (Studio DAMÚZA)

14:30, 16:00- Batolárium (divadlo Na Rázcestí)

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

4.12.

9:30, 11:00- Moment! (Studio DAMÚZA)

14:30, 16:00- Batolárium (divadlo Na Rázcestí)

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

3. ročník

16.-19.11.2018, studio Alta

16.11.

15:00, 16:30- La Škola: Zvukový workshop pro nejmenší

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

17.11.

10:00,11:00- Moment! (Studio DAMÚZA)

12:00,14:00,16:00,17:30- Rozplétání duhy (Teatr Malego widza)

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

18.11.

10:00, 11:30, 14:00, 16:00- Aero (divadlo Odivo)

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

19.11.

10:00, 11:00- Ptáček a Lev (Studio DAMÚZA)

14:00, 15:00- Já, Ty a To (work in progress)

celý den byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

KUK festival Plzeň

26.10.-28.10. 2018, DEPO 2015

26.10.

10:00,11:00- Ptáček a Lev

27.10.

10:00,11:30- bleší cirkus

15:00, 16:00- Moment!

28.10.

10:00,11:00,12:00- Moment!

15:00,16:00- Batosnění

po celou dobu festivalu byl návštěvníkům k dispozici hravý koberec Mikrokosmos a velké bludiště

Programy CirKUK festivalů

1.ročník

18.-19.9., CIRQUEON

18.9.

9:30 Baby yoga

10:00 Rozehraný koberec

11:00 Baby yoga

14:00 Bleší cirkus

15:00 Rozehraný koberec

16:00 Bleší cirkus

19.9.

9:30 Bleší cirkus

10:00 Rozehraný koberec

11:00 Bleší cirkus
14:00 Pohyb dětem-cvičení pro děti
15:00 Rozehraný koberec
16:00 Pohyb dětem-cvičení pro děti

2.ročník

20.-22.4. 2018, CIRQUEON

20.4.

10:00 – Hudebně jógový dýchánek

CELODENNÍ HERNA PRO DĚTI 10:00 – 17:30

21.4.

10:00 – Baby yoga

11:00- Baby yoga

14:30- Bleší cirkus

16:00- Bleší cirkus

CELODENNÍ HERNA PRO DĚTI 10:00 – 17:30

22.4.

10:00- Moment!

11:00- Moment!

14:30- Bleší cirkus

16:00- Bleší cirkus

CELODENNÍ HERNA PRO DĚTI 10:00 – 17:30

3.ročník

6.-7.4. 2019, CIRQUEON

6.4.

10:00 Batosnění

11:00 Batosnění

14:00 Bleší cirkus

15:30 Bleší cirkus

17:00 Bleší cirkus

CELODENNÍ HERNA PRO DĚTI 10:00 – 18:00

7.4.

10:00 Hudebně-jógový dýchánek

11:00 Baby yoga

12:00 Baby yoga

15:00 Já, Ty a To

16:00 Já, Ty a To

17:00 Já, Ty a To

CELODENNÍ HERNA PRO DĚTI 10:00 – 18:00